KULTÚRA

ROČNÍK X. – č. 11 **DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY** 30. MÁJA 2007

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

Za tú našu slovenčinu

JÁN BOBÁK

V týchto dňoch si pripomíname 100. výročie založenia významnej krajanskej ustanovizne - Slovenskej ligy v Amerike. Historicky vzaté – Slovenská liga v Amerike je mladšou sestrou Matice slovenskej, a preto je len prirodzené, že práve Matica slovenská sa stala hlavným organizátorom týchto jubilejných osláv. Storočnica Ligy je súčasne aj príležitosťou, aby sme sa poobhliadli po ceste ktorou prešla. Tu by som chcel upozorniť na skutočnosť, že je to vôbec prvýkrát, čo sa na Slovensku organizuje takéto podujatie. Slovenská liga v Amerike bola totiž zásadným odporcom ideológie a politiky čechoslovakizmu a komunizmu. Preto musel najprv padnúť komunistický režim, a s ním spätá povojnová „československá" štátnosť, aby bolo možné – s podporou oficiálnych miest – zorganizovať takéto vedecké a kultúrno-spoločenské podujatie. Na druhej strane, tak, ako sa emancipoval náš národ, musela sa emancipovať aj slovenská historická veda, z „československej" na slovenskú. Až po roku 1989, a najmä po obnovení Slovenskej republiky v roku 1993, sa postupne vytvárajú podmienky k tomu, aby slovenská historiografia, predovšetkým zo slovenského hľadiska, mohla objektívne skúmať a hodnotiť dejiny nášho národa – tak doma, ako aj v zahraničí.

Snáď s výnimkou Írov nejestvuje v Európe národ, ktorého osud by v takej miere poznamenalo hromadné vysťahovalectvo, ako náš, slovenský národ. Podľa exilového historika Michala Lacka prvá väčšia skupina Slovákov prišla do USA 19. decembra 1879. Tvorili ju prisťahovalci zo Šariša, Zemplína a Spiša. V nasledujúcich desaťročiach za nimi nasledovali nové a nové vlny vysťahovalcov, predovšetkým z východoslovenských žúp. Od roku 1880, keď sa začalo hromadné vysťahovalectvo Slovákov, sa priemerne za jeden rok vysťahovalo do USA 10 000 osôb. Podľa výpočtov slovenských demografov a historikov sa v rokoch 1880-1914 vysťahovalo do USA 680 000 Slovákov, a po vzniku Č-SR ďalších 30 000 osôb. Vysťahovalecké vlny zo Slovenska smerovali aj do iných krajín. Takto sa na začiatku 20. storočia ocitla jedna tretina národa mimo vlastného etnického územia.

Slováci osídlili v USA relatívne kompaktné, súvislé pásmo, tiahnuce sa z východu na západ od New Yorku cez New Jersey, Scranton, Pittsburgh, Cleveland, Gary až po Chicago. Početne najviac sa ich usadilo v štáte Pennsylvánia, kde pracovali najmä v banskom a hutníckom priemysle. Hromadné vysťahovalectvo, ktoré malo národ oslabiť sa však akoby zázrakom stalo záchranou slovenského života v Uhorsku, a to či už na poli národnom, kultúrnom, alebo hospodárskom.

Slovenská historiografia venovala doposiaľ malú pozornosť podielu amerických Slovákov na rozvoji slovenského emancipačného hnutia v Uhorsku a v bývalom Česko-Slovensku. Jej pozornosť sa z ideologických, ako aj politických dôvodov, upriamovala predovšetkým na robotnícke, socialistické hnutie, respektíve politicky účelovo sa zdôrazňovali slovensko-české vzťahy, a v uvedenom kontexte sa v tom lepšom prípade spomenuli na ilustráciu aj americkí Slováci. Výsledkom takéhoto selektívneho prístupu je, že dnešná slovenská verejnosť je vo všeobecnosti dezinformovaná, a v tom lepšom prípade neinformovaná, o významnom podiele amerických Slovákov na našom národnom a štátnom oslobodení.

V oficiálnej slovenskej historiografii, financovanej v štátnych inštitúciách z peňazí daňových poplatníkov, sa i v súčasnosti naďalej v rôznych pádoch skloňuje tzv. slovenský separatizmus, ktorým v období Česko-Slovenska bolo kriminalizované úsilie slovenského národa o založenie vlastného štátu. Takýto unikátny jav nejestvuje nikde vo svete. Okrem Slovákov nejestvuje jeden, jediný civilizovaný národ, ktorý by takto nihilisticky hodnotil úsilie o vlastnú emancipáciu a traumatizoval takto celú spoločnosť.

Prvými organizačnými jednotkami slovenských prisťahovalcov na americkej pôde boli kostol a škola, ktoré sa zakladali skoro pri každej osade. Keďže v dôsledku veľkého nárastu slovenských škôl mimoriadne stúpla požiadavka po slovenských učiteľoch, bola v roku 1909 založená pre výchovu učiteľov osobitná rehoľa Sestier sv. Cyrila a Metoda, a zo Slovenska boli do USA povolané aj ďalšie slovenské rehole. Pri opátstve slovenských benediktínov v Clevelande vznikla chlapčenská stredná škola, a pri kláštore sestier cyriliek v Danville (Pa) dievčenská stredná škola. Avšak na rozdiel od niektorých iných národov Slováci vo všeobecnosti nemali ambície zakladať v USA svoje vlastné vysokoškolské centrá, v ktorých by sa etablovala slovenská veda, čo sa v ďalšom období ukázalo ako veľká nevýhoda.

(Pokračovanie na 8. strane)

Snímka: Teodor Križka

Vďaka

TEODOR KRIŽKA

Aj keď na tomto mieste často kritizujem médiá, najmä tie verejnoprávne, tentoraz mám radosť, že môžem pochváliť najmä Slovenskú televíziu. Spôsobila radosť zaiste nielen mne, ale mnohým Slovákom, ktorí nestratili pamäť, resp. poctivo pátrajú po pravdivom obraze národnej minulosti. V relácii Sféry dôverné STV odvysielala podľa môjho názoru jednu z najvydarenejších diskusií, a to hneď diskusiu o prezidentovi prvej Slovenskej republiky Dr. Jozefovi Tisovi.

Vďaka patrí všetkým, ktorí sa na tejto relácii podieľali a osobitne účastníkom diskusie, i tým, ktorí mali iný pohľad na úlohu prezidenta Tisa v slovenských dejinách. Myslím si, že obe strany, páni Kamenec i Zemko a profesori Vnuk, Hrabovcová a Letz, ukázali, že aj o téme, ktorá bola mnohé desaťročia predmetom ideologického prekrúcania, sa dá rozprávať kultivovane, bez strachu z následkov, odborne fundovane. Osobitne chcem vyzdvihnúť nedvojzmyselné, nevyhýbavé stanoviská prof. Emílie Hrabovcovej, ktorá sa predviedla ako pýcha slovenského bádania novodobých dejín. Ukázala sa ako príklad intelektuála nielen hrdého na vlastné národné dejiny, no i schopného túto hrdosť opierať o nevyvrátiteľné argumenty. Zaiste vďaka patrí aj prof. Milanovi S. Ďuricovi, ktorý sa prihovoril počas relácie z filmovej dokrútky.

Diskusia bola plná vzrušenej zainteresovanosti účastníkov. Veď tak to aj má byť, ak predpokladáme, že k toľko rokov tabuizovanej téme vystupujú ľudia nielen profesne, no i citovo zainteresovaní. Citlivejší divák by mohol dramaturgii relácie vyčítať vari len dobové zábery, ktoré boli odvysielané bez komentára a málo fundovaného diváka mohli priviesť do rozpakov, pretože vo svetle zdrvujúcej propagandy nemusel pochopiť, v akej ťažkej dobe žil a pracoval prezident Tiso.

Zdá sa mi, že 60. výročie justičnej vraždy prezidenta Jozefa Tisa predsa len prinieslo zlom aj do prístupu k tejto téme. Neobjavili sa hrubé klišé, akých sme boli svedkami po mnoho desaťročí. Kiež by to bol ozajstný začiatok otvoreného prístupu k poznaniu osobnosti, ktorej osud stelesňuje utrpenie veľkej časti slovenského národa. Hádam si už aj najväčší odporcovia katolicizmu a Slovenského štátu uvedomili, že pľuvať donekonečna je kontraproduktívne, že donekonečna sa tú istú nevinnú osobnosť popravovať nedá.

Únia slovenských novinárov, ktorá združuje vyše 350 popredných publicistov a spisovateľov je dlhodobo a vážne znepokojená vývojom situácie vo väčšine médií na Slovensku. Verejnoprávne médiá do značnej miery stratili schopnosť tvoriť a šíriť programy vo verejnom záujme a vybíjajú sa v nezmyselnom súťažení s komerčnými elektronickými médiami. Ich spravodajské a publicistické redakcie v drvivej prevahe nevedia, alebo nechcú, zabezpečiť objektivitu a názorovú vyváženosť, ale ani profesionalitu spracovania relácií, čo prirodzene neustále posilňuje krátkozraké názory, že verejnoprávne médiá sú nepotrebné.

Súkromný sektor sleduje pri vydavateľských či mediálnych aktivitách celkom logicky svoje vlastné podnikateľské záujmy. V záujme inzerentov, sympatizujúcich politických strán, alebo iných záujmových skupiniek súkromné médiá modelujú nimi prezentovaný obraz a atakujú čitateľa, diváka či poslucháča – teda „dosahujú zisk“ - všetkými dostupnými metódami.

Únia slovenských novinárov s poľutovaním konštatuje:

že v slovenskom mediálnom priestore dnes nevládne názorová pluralita, slobodná a dôstojná výmena názorov, čestná súťaživosť, ale anarchia,

že v redakciách súkromných i verejnoprávnych médií dochádza bežne k neprípustnej manipulácii, nekorektnému a neprofesionálnemu spracovávaniu príspevkov,

Stanovisko Únie slovenských novinárov a nezávislých osobností

že formálne „nezávislé“ médiá slúžia konkrétnym politickým subjektom a ich kampaniam.

Pre vývoj našej spoločnosti k demokracii a pluralizmu je neprijateľné, aby základnou legislatívnou normou, ktorá upravuje pravidlá v oblasti médií dodnes bol zákon, podpísaný dávno zabudnutým, prezidentom Novotným a vydaný v roku 1966, teda ešte pred prijatím zákona o federatívnom usporiadaní dávno už zaniknutej republiky.

Únia slovenských novinárov preto vyzýva vládu Slovenskej republiky, aby prípravu nového zákona o printových a elektronických médiách zaradila medzi svoje priority a neodkladne k jeho tvorbe prizvala široké odborné i novinárske zázemie. Je nevyhnutné, aby nový zákon:

garantoval povinnosť každého vydavateľa jasne a zreteľne odčleniť objektívne a vyvážené spravodajstvo od názorovej publicistiky

zabezpečil transparentnosť vlastníckych pomerov v médiách a predišiel krížovému vlastníctvu médií

zaručil právo občana na účinnú ochranu pred diskreditáciou v médiách, vrátane povinnosti vydavateľa umožniť osočenému občanovi reakciu, a v prípade sporov sedemdňovej súdnej lehoty na vydanie rozhodnutia

konštituoval na základe vyhodnotenie skúseností z práce Tlačovej rady SR a zahraničných skúseností objektívny orgán, vybavený právomocou prešetrovať sťažnosti občanov na činnosť printových médií, najmä na porušenie prezumpcie neviny, ochranu osobnosti, dobrého mena a povesti, porušenie etiky a neprofesionalitu

zaviedol – analogicky k praxi uplatňovanej v elektronických médiách Radou pre vysielanie a retransmisiu – inštrumentár zákonných sankcií za porušenie základných zákonných i etických noriem, vrátane povinnosti opakovane publikovať na titulnej strane printového média oznam o udelení sankcie, prípadne rozhodnutia o časovo limitovanom obmedzení distribúcie printového média, ktoré sa opakovane dopustilo obzvlášť závažných priestupkov

zriadil nezávislé odborné pracovisko, špecializované na výskum a dokumentáciu mediálneho prostredia v Slovenskej republike

Únia slovenských novinárov apeluje vopred na poslancov Národnej rady Slovenskej republiky zo všetkých poslaneckých klubov, aby sa v záujme hygieny slovenského mediálneho prostredia neodkladne potrebnou legislatívou zaoberali.

Rada Únie slovenských novinárov
Predseda – PhDr. Jozef Kuchár,
šéfredaktor dvojtýždenníka SLOVENSKÝ ROZHĽAD,
podpredsedovia PhDr. Andrej Maťašík,
šéfredaktor časopisu SLOVENSKÉ DIVADLO,
PhDr. Milan Piovarči,
šéfredaktor časopisu ROČENKA ODBOJÁROV
PhDr. Jozef Šucha,
publicista,
tajomník PhDr. Miloš Čikovský,
riaditeľ odboru komunikácie Železničnej spoločnosti Slovensko,
ekonóm Ing. Rudolf Kuchta, publicista,
hospodárka a pokladníčka Elena Lettrichová, publicistka
členovia rady Ing. Roman Hofbauer, CSc., spisovateľ a publicista
PhDr. Elena Šebová, publicistka

Ladislav Ťažký, spisovateľ a publicista, Eva Kristinová, Ladislav Zrubec, spisovateľ a publicista Stanislav Háber, spisovateľ a publicista, Dušan D. Kerný, spisovateľ a komentátor, Igor Mráz, publicista a spisovateľ, Jozef Darmo, pedagóg a publicista, Augustín M. Húska, publicista, Eduard Ivančík, publicista, Imrich Gräffinger, publicista, Juraj Tevec, publicista, Dušan Konček, redaktor, Emil Valko, redaktor, Vladimír Mezencev, redaktor, Jozef Galus, redaktor a Anton Michalík, redaktor.

K vyhláseniu Únie slovenských novinárov sa pripájajú: akad. maliar Viliam Hornáček, Pavol Janík, predseda Spolku slovenských spisovateľov, Jozef Bob, šéfredaktor Literárneho týždenníka, Július Handžarík, publicista, Ján Smolec, publicista, Peter Danišovič, architekt Anton Kret, dramatik, Jozef Rydlo, vysokoškolský učiteľ, Milan Polák, publicista, Jarmila Prihelová, Ľudmila Cvengrošová, Juraj Spiritza, Jozef Šimonovič, Maroš Smolec, redaktor, Milan Stano, publicista, Kornel Kubáni, publicista, Ján Magál, publicista, Konštantín Kopin, publicista, Teodor Križka, básnik, šéfredaktor časopisu Kultúra.

Čakáme ospravedlnenie!

„Protestný pochod proti extrémizmu sa konal v stredu v Nitre. Bol reakciou na prepadnutie vysokoškoláčky maďarskej národnosti, ktoré sa stalo predminulý piatok. Pochod zorganizovalo Centrum komunitného rozvoja v spolupráci s viacerými občianskymi združeniami. Pozvanie prijali predstavitelia spoločenského, kultúrneho a cirkevného života. Prišli, aby upozornili na znižujúci sa prah citlivosti k prejavom netolerancie, xenofóbie, nacionalizmu a iných prejavov extrémizmu v slovenskej spoločnosti.“ Tak takto vo svojom vydaní 4. septembra 2006 informovali Nitrianske noviny svojich čitateľov o tom, že v matke slovenských a slovanských miest sa uskutočnil pochod proti údajnému extrémizmu a nacionalizmu. Pochod mal byť reakciou na údajný útok na študentku Hedvigu Malinovú. „Som zmätený, že prišlo tak málo ľudí. Niektorí tu nie sú z dôvodov triviálnych, že prší. Niektorí sa zase boja byť videní. Je to paradox, lebo báť by sa mali tí iní - keď sa budeme báť my, po námestí nám budú pochodovať oni a my sa budeme schovávať,“ konštatoval Bohdan Smieška z Centra komunitného rozvoja v Nitre. Protestného pochodu sa zúčastnili okrem iného aj herec Ivan Gontko, vtedajší zástupca primátora Nitry Miloš Dovičovič a aj nitriansky evanjelický farár Ivan Eľko.

Kresba: Andrej Mišanek

Osobne si myslím, že Nitrania na rozdiel od pána Smiešku a ostatných akože bojovníkov za slobodu a demokraciu mali od začiatku kauzy Malinová triezvy pohľad na vec a nenechali sa médiami vtiahnuť do tejto kauzy, lebo celé údajné napadnutie študentky Hedvigy malo od začiatku viacero nejasností a nelogických súvislostí, ktoré nakoniec potvrdila aj polícia. Rád by som sa opýtal Bohdana Smiešku na to, že kto sú to tí oni, ktorí budú pochodovať po námestí. Myslel tým nebodaj slušných obyvateľov Nitry a Slovenskej republiky, ktorí prejavili občianskú statočnosť a nezúčastnili sa toho kontroverzného pochodu, ktorý sa s odstupom niekoľkých mesiacov ukázal ako pochod, ktorý len zbytočne prilieval v tom období olej do ohňa a bičoval vášne v spoločnosti? Kedy sa spomínaní páni a aj ostatní účastníci tejto akcie ospravedlnia obyvateľom Nitry a Slovákom za to, že sa nechali zneužiť a touto kontroverznou akciou poškodili Nitru, ale aj celé Slovensko? Policajný vyšetrovateľ skonštatoval, že skutok (útok na Hedvigu Malinovú) sa nestal. Zbytočne sa dnes niektorí novinári snažia opäť ohlupovať Slovákov šokujúcimi informáciami, ktoré ich redakcie zistili (napríklad Týždeň) a snažia sa nám v spolupráci s maďarskými politikmi nahovoriť, že slovenské orgány konajú na základe politickej objednávky. Ich snaha o dehonestáciu práce našich kriminalistov vyznieva smiešne a len dokazuje to, čo väčšina slušných Slovákov už dávno tuší a vie, a to, že niektoré médiá veľmi rady spochybňujú pri každej príležitosti slovenské štátne orgány a slovenskú štátnosť. Ale našťastie už žijeme v roku 2007 a idea slovenskej štátnosti je už dostatočne zakorenená medzi Slovákmi. Nevytrhnú ju novinári ani z takého kontroverzného týždenníka, akým je napríklad Týždeň.

Róbert Švec

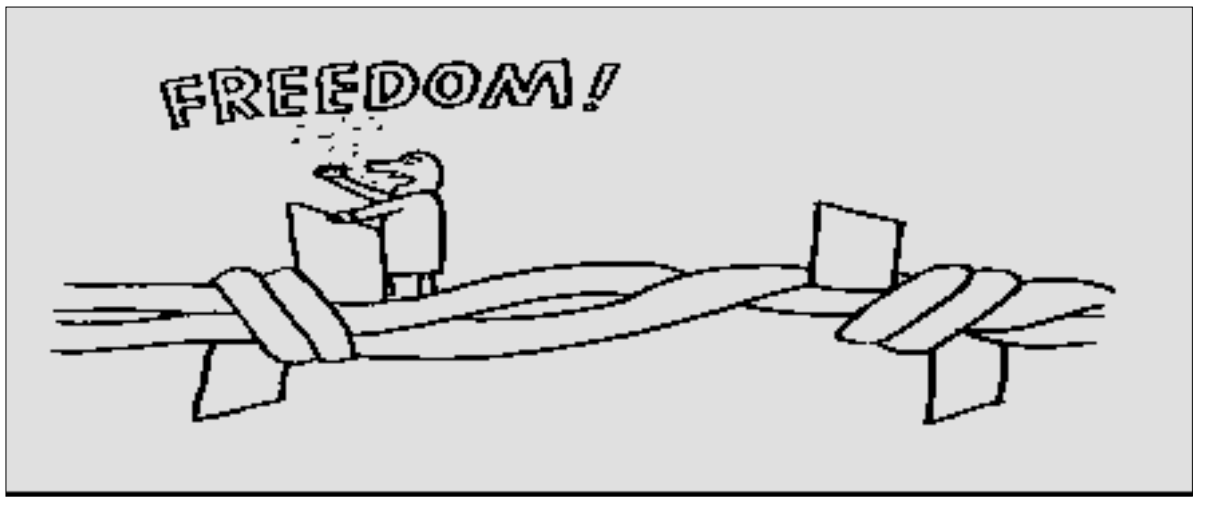

Kresba: Andrej Mišanek

Pažena a superžena

V Kultúre 9/2007 z 2. mája 2007 vo svojom článku *Pažena* sa Ján Sojka zamýšľa nad novým osobnostným typom žien v našej spoločnosti, ktoré sú síce spoločensky úspešné, vo svojich pracovných schopnostiach sa často dokážu minimálne vyrovnať nám – mužom, ale ako autor uvádza: sú pritom plne nerealizované, zmrzačené a nešťastné. V tomto kontexte považujem za dôležité spomenúť, že už jeden zo zakladateľov psychoanalýzy Alfred Adler (1870-1937) sa podrobne zaoberal pocitmi menejcennosti, z ktorých zákonite vyplýva snaha jednotlivca o určitú nadradenosť v spoločnosti. Adlerov pojem maskulínny protest sa týkal práve tých žien, ktoré sa nevedeli stotožniť so svojou ženskou rolou – usilovali sa preto o získanie mužskej slobody a privilegované postavenie v spoločnosti. Podľa Adlera maskulínny protest môže postihnúť aj mužov – pocit menejcennosti sa transformuje v konečnom dôsledku do určitého životného štýlu, ktorý si jednotlivec vyberie v snahe dosiahnuť nadradenú pozíciu v spoločnosti.

Osobne by som k článku autora Jána Sojku *Pažena* uviedol iba to, že na rozdiel od pažien je v našej spoločnosti aj veľa superžien, ktoré práve naopak dokážu svoj vrodený opatrovateľský inštinkt plnohodnotne sublimovať nielen vo svojej rodine, ale aj v práci – sem patria takmer všetky slovenské zdravotné sestry a lekárky, ktoré finančne neohodnotené, často v nepriaznivých pracovných podmienkach, dokážu práve svojou vľúdnosťou a vnútorným pokojom vrátiť nádej chorým, dokážu špecifickým psychologickým pôsobením emočne preladiť pacienta, dokážu si získať dôveru chorého, čím účinne napomáhajú pri liečbe aj vážne chorých pacientov. Práve bez tohto špecificky slovenského „ženského“ elementu si dnes nedokážem predstaviť činnosť nášho zdravotníctva. Ak teda chceme verejne hovoriť o pažených, tak súčasne musíme spomenúť aj superženy, ktoré sa aj dnes veľmi ušľachtilým spôsobom v našich špecifických slovenských podmienkach obetujú v prospech tých, ktorým choroba narušila obvyklý spôsob života.

Ján Rak ml.

Múr

Ochrana, či žalár?

QUIS - QUID -
QUOMODO -
UBI - QUANDO = CUR
KTO - ČO - AKO - KDE -
KEDY = PREČO

Cicero

„Ochranné“ múry na zábezpeku určitých politických či mocenských skupín alebo dynastií sa stavali odnepamäti. Ich tragédia bola prakticky vždy v tom, že vytvárali násilné rozdelenie ľudí, národov alebo krajín a provokovali svojou formou diktátu a moci. Nehľadiac ani na skutočnosť, že narušovali normálny vzhľad krajiny. Nuž a vo väčšine tvorili aj umelé getá, či väzenia nesmierne veľkých skupín ľudí, ba dokonca aj celých národov. Čiže v skutočnosti vždy boli negatívnym faktorom existujúcej spoločnosti a prakticky nikdy nesplnili funkciu, pod zámienkou ktorej boli stavané. Neochraňovali. Veľmi malé percento z nich sa stalo prosperujúcim faktorom pre krajinu, v ktorej boli postavené a aj to až po nesmierne dlhom (niekedy viac než 1 000 rokov) období ako historicko - turistická atrakcia.

Napríklad veľký Čínsky múr. Začali ho stavať v 5. storočí pred Kristom ako ochranu severnej hranice. Mal chrániť niekoľko po sebe nasledujúcich vládnucích dynastií prv pred vandalskými kmeňmi Xiongnu a pozdejšie Mongolov, či Húnov. V konečnej fáze bol dlhý 6 400 km. Napriek tomu Mongoli pravidelne napádali múrom chránené územia a nakoniec sa im podarilo poraziť Mingovu armádu a obsadiť Beijing.

Ďalším takýmto historickým múrom je Hadriánov múr postavený roku 122 nášho letopočtu. Postavil ho rímsky cisár Hadrian na severnej hranici Rímom okupovaného Anglicka ako ochranu proti „barbarským“ Škótom. Aj tento múr neuspel a zakrátko Rimania opustili kompletne celú anglickú časť kolónie.

Nuž a čo povedať o Trójskom múre? Aj ten mal chrániť Tróju pred útokmi Grékov a veľmi dobre vieme, ako to všetko skončilo. Homér vo svojej poéme Iliada nám to na veľkej umeleckej úrovni povedal. Chytrácky nápad grékov s trójskym koňom ukončil rýchlo ochrannú funkciu tohto múru.

Je mnoho, mnoho ďalších múrov v histórii, o ktorých by som mohol hovoriť. Napríklad jeruzalemský múr, či dnes známe komerčné centrum Wall Street v New Yorku. Pôvodne tam bol múr, ktorý postavili Holanďania roku 1600 na ochranu proti britským útokom na ich usadlosť v dolnom Manhatane, ktorý pri expanzii New Yorku zbúrali.

V nedávnej minulosti počas Druhej svetovej vojny to bol zase atlantický múr, ktorý sa tiahol od Belgicka až po fancúzsky Le Havre. Vybudoval ho Hitlrer na atlantickom pobreží ako ochranu proti Britom a ich západným spojencom. Bol to rad betónových opevnení – bunkrov, tankových zátarasov a delostreleckých galérií, ktoré staval generál Rommel dva roky. Spojenecké vojská ho prekročili za cca 24 hodín.

Nuž a čo pvedať o smutnom berlínskom múre. Jeho nedávna minulosť nám jasne potvrdzuje nezmyselnosť a tragickosť takýchto akcií. V roku 1961 východonemeckí komunisti uzavreli všetky hraničné prechody medzi západnou NSR (Nemecká spolková republika) a východnou NDR (Nemecká demokratická republika) a rozdelili Berlín múrom pod zámienkou ochrany proti kapitalistickým agresorom pripravujúcim vojnu proti sovietskej demokracii. Takto vlastne vybudovali obrovké väzenie pre východonemeckých občanov, aby im zabránili útek na Západ. Dnes vieme dobre, koľko ľudí bolo zavraždených pri pokuse o útek presne tak ako pri pokusoch ľudí o útek na Západ cez podmínované polia a elekrizovaným ostnatým drôtom vybudovaný múr na haniciach Česko-Slovenska.

Celý západný svet odsudzoval vehementne toto neľudské a nedemokratické konanie komunistov. Je dobre známy výrok amerického prezidenta J. F. Kennedyho, keď navštívil západný Berlín: „Ich bin ein Berliner.“ Ako protest proti tomuto múru.

Zdá sa však, že určité skupiny sa nepoučili z minulosti. Dnes práve krajiny, či politické hnutia kontrolujúce moc, ktoré tak hlasno kričali a kritizovali berlínsky múr, sa rozhodli robiť to isté.

V roku 2002 Izrael, ktorého politikov viac-menej kontrolujú sionisti, začali stavať palestínsky múr na „ochranu“ štátu Izrael. Tento 680 km dlhý múr je stavaný prevažne na zajordánskom území, ktoré Izrael od roku 1967 protiprávne okupuje a na ktorého území protizákonne buduje izraelské usadlosti.

Tu si musíme vysvetliť určité historické skutočnosti. Meno Palestína vzniklo od mena národa – Filištíncov – Philistins, ktorí žili na tomto území v XIV. storočí pred Kristom. V západnej časti územia, ktoré dnes nazývame Blízky Orient, v biblickej dobe Hebrejci vytvorili kráľovstvo (kráľ Dávid, cca1006 pred Kristom, po ňom jeho syn kráľ Šalamún, ktorý vládol približne od roku 967 pred Kristom 40 rokov), ktoré sa po Šalamúnovej smrti rozpadlo. Po roku 439 Perzia ustálila svoju hegemóniu nad týmto územím. Rimania okupovali toto územie od roku 64 pred Kristom. Boli to práve Rimania, ktorí začali používať meno Palestína pre svoju východnú kolóniu a Jeruzalem premenovali na Hierosolyma. Postupne začali toto územie obsadzovať Arabi a od roku 1516 bolo na 400 rokov súčasťou Otomanovej ríše.

Briti prisľúbili palestínskym Arabom samostatnosť, a tak pomocou arabskej rebélie v roku 1916 získali kontrolu nad Palestínou (27 000 štvorcových km), ktorá sa stala ich kolóniou (1917).

V roku 1947 OSN rozhodlo rozdeliť Palestínu na dva štáty. Jeden pre palestínskych Židov a druhý pre palestínskych Arabov. Arabi však toto rozhodnutie odmietli. Tak vznikol štát Izrael a od toho času započali nepokoje medzi Palestínčanmi a Izraelitmi.

V úvode tejto pasáže som spomenul slovo sionisti. Myslím si, že nebude od veci, keď tu vysvetlím prečo.

Sionizzmus (extrémne nacionalistické hnutie) začal v Európe koncom XIX. storočia. Snom tohto hnutia je obnoviť kontrolu biblického územia Judey a Samárie a započalo hlásať heslo: „ Zem bez ľudí pre ľudí bez zeme.“ Skolonizovaním tohto územia Židmi chcú vytvoriť obrovský Izrael. Je to filozofia zapáchajúca silným šovinizmom. Veď v roku 1920 podľa Britov v Palestíne žilo 800 000 obyvateľov, z čoho bolo 660 000 moslimov,

80 000 kresťanov a 60 000 židov. Z nich 56 000 palestínskych Židov a 4 000 nových prisťahovalcov z Európy. Dôvodom, prečo Arabi neakceptovali Rezolúciu OSN č.181 z roku 1947, je skutočnosť, že táto (pod tlakom sionistických elementov) priznala novovznikajúcemu štátu Izrael 56% Palestíny, i keď reprezentovali len 7% obyvateľstva.

V roku 1948 Ben Gurion vyhlásil vznik štátu Izrael a jeho armáda prinútila tisíce palestískych Arabov opustiť ich zem, ktorú skonfiškovali pre Izrael. Mnohí z nich už niekoľko generácií žije v utečeneckých táboroch. Palestínci sa stali znovu kolonizovaným národom vo svojej domovine. Izrael odvtedy ignoruje všetky rezolúcie OSN, ilegálne okupuje Zajordánsko a Gazu, naďalej konfiškuje pôdu Palestíncov, jeho okupačná armáda surovo utláča obyvateľov a dokonca ich aj vraždí a „demokratický“ svet čuší. Dokonca mnohí americkí politici tvrdia, že Izrael je vzorovou demokraciou.

Nuž a tak sa stavia v Palestíne „ochranný múr“ Palestíncami volaný „Múr apartheidu.“

Nečudo, že sa prezident Busch, inšpirovaný touto demokratickou akciou Izraela, rozhodol vybudovať múr medzi Mexikom a USA vraj na ochranu pred nezákonnými emigrantmi. Najnovšie začali USA, ako ukážku najvyspelejšej demokracie, rozdeľovať Bagdad ochranným múrom. A tak história múrov pokračuje a dnes miesto berlínskeho múru tu máme múr palestínsky a vznikajú mexický a bagdadský múr.

Keď sa spätne pozrieme na históriu múrov, ktoré som spomenul, zistíme, že všetky boli vystavané ľuďmi nepoznajúcimi kresťanskú lásku k blížnemu, kresťanskú schopnosť odpustenia a pokory. Preto si myslím, že aj dnes najväčším problémom ľudstva je skutočnosť, že ono stráca svoju kresťanskú vieru a s ňou súvisiace spomínané vlastnosti a ľudia si budujú vo svojich mysliach umelé múry, ktoré ich myslenie obmedzujú a potom ich veľmi ľahko rôzne cudzie elementy medzi sebou rozdeľujú. Podľa hesla: Rozdeľuj a panuj!

TIBOR KOVALIK, *Quebek*

Populácia Palestínčanov 2004	
Zajordánsko + Gaza	3 336 495
Izrael	1 259 890
Jordánsko	2 797 674
Libanon	415 066
Syria	436 157
Egypt	61 917
Saudská Arabia	309 582
Kuvajt a štáty Golfské	163 632
Libya + Irak	-
Ostatné arabské štáty	6 523
Ostatné štáty	537 334
Spolu	**9 352 270**

Palestínski utečenci			
krajina	*táborov*	*celkove*	*v tábore*
Jordánsko	10	1 541 405	277 555
Libanon	12	373 440	208 223
Syria	10	378 382	110 427
Palestína	27	1 384 655	598 307
Zajordánsko	19	576 160	155 365
Gaza	8	808 495	442 942
Spolu	**59**	**3 677 882**	**1 194 512**

VLADISLAV BACHÁR

Predpokladané trendy rozvoja národného hospodárstva

V článku zameranom na predpokladané trendy vývoja národného hospodárstva vychádzam z poznatku, že po prijatí Slovenska do EÚ sa otvorili nové možnosti rozvoja ekonomiky. Príliv priamych zahraničných investícii prispel k vzniku nových pracovných miest, rastu priemyselnej výroby a exportu, vplýval pozitívne na výkonnosť národného hospodárstva, akceptáciu Slovenska v zahraničí. Slovensko je pozitívne hodnotené ratingovými agentúrami, MMF a Svetovou bankou.

V minulom roku tempo rastu HDP sa v medziročnom porovnaní a v stálych cenách zvýšilo o 8,3 %. Nezamestnanosť sa znížila a do pracovného procesu sa zapojilo 73 000 pracovníkov. V pracovnom procese sa nachádzalo 2 148 200 pracovníkov. V porovnaní s r. 2005 zamestnanosť sa zvýšila v stavebníctve o 9,3 %, v hoteloch a reštauráciách o 7,8 %, v maloobchode a vo veľkoobchode o 7,6 %, v spoločenských službách o 4,7 %, atď. Pokles zamestnanosti pretrvával v pôdohospodárstve a v rybolove o 2,4 % a v školstve o 0,8 %. Ku koncu minulého roka bolo v hospodárstve k dispozícií 17 858 voľných pracovných miest, pričom 353 400 nezamestnaných, t. j. 13,3 %. V ekonomike pretrváva štrukturálna nezamestnanosť. Priemerná mesačná nominálna mzda sa zvýšila na 18 761,- SKK a reálna mzda sa zvýšila o 3,3 %.

Podľa údajov publikovaných Inštitútom finančnej politiky Ministerstva financií SR HDP v bežných cenách v roku 2006 dosiahol SKK 1 636,8 mld., t. j. o SKK 165 mil. viacej ako v roku 2005. Predpoklad na rok 2007 ráta s HDP v bežných cenách v hodnote SKK 1 809,4 mld., t. j. o 176,2 mil. viac ako v minulom roku. Môžeme konštatovať, že Slovensko prešlo na trajektóriu ekonomického rastu a zaradilo sa medzi štáty, ktoré vykazujú najvyššiu dynamiku ekonomického rozvoja.

Údaje o vývoji národného hospodárstva za prvé mesiace v tomto roku naznačujú, že ekonomika by sa mala dynamicky vyvíjať aj v najbližších mesiacoch a rokoch. Podľa Štatistického úradu SR, v tomto roku môžeme očakávať tempo rastu HDP na úrovni blízkej 9 %, (odhad za 1. štvrťrok je 9,2 %), a to aj napriek miernemu spomaleniu ekonomickej výkonnosti v najväčších ekonomikách EÚ, do ktorých smeruje veľký podiel exportu zo Slovenska. V roku 2006 sa na Slovensku vyrobilo 295 390 automobilov. V roku 2007 sa má vyrobiť 500 000 a v roku 2010 800 000 automobilov. Medziročný nárast priemyselnej výroby v januári 2007 predstavoval 12,4 % a stavebnej o 24,1 %. Výroba rástla najrýchlejším tempom za posledných 7 rokov. V ekonomike sú vytvorené predpoklady pre udržanie vysokého tempa rastu národného hospodárstva aj v najbližších rokoch.

Avšak Slovensko ako malá a otvorená ekonomika je závislá od vývoja svetového hospodárstva. V tejto súvislosti vzniká rad nezodpovedaných otázok.

Je nesporné, že v 21. str. ľudstvo sa musí vysporiadať:

- s postupujúcou globalizáciou svetového hospodárstva
- zmenou klímy a so stratou biodiverzity
- starnutím obyvateľstva
- informačnou revolúciou, ktorá vplýva na spôsob života a ekonomiku
- nestabilitou peňazí a možnými dôsledkami menových kríz. Po novom sa definujú peniaze, masa obeživa a ich použitie. Je oprávnený predpoklad, že v najbližších rokoch môže dôjsť ku kríze USD, ktorá zasiahne svetovú ekonomiku. Vo vyspelých ekonomikách sa diskutuje aj o penzijných fondoch. Len v štátoch OECD záväzky týchto fondov, podľa západných údajov, nie sú kryté vo výške USD 35 mld. Táto suma predstavuje hodnotu 4 - ročného HDP USA.

Iným závažným globálnym problémom je 700 mil. nezamestnaných, ktorým je potrebné zabezpečiť existenciu. Pritom globálne korporácie za posledných 20 rokov zvýšili výrobu a tržby o 700 % pri klesajúcom počte pracovníkov.

V súlade s Programovým vyhlásením vlády, ktoré ráta s priaznivým vývojom vnútorných a vonkajších podmienok a so splnením maastrichtských kritérií, dochádza k reštrukturalizácii ekonomiky a k zefektívneniu jej činnosti. Vláda prijíma opatrenia, ktoré sú zamerané na podporu konkurencieschopnosti ekonomiky, spolupracuje s integrujúcimi sa štátmi EÚ; pokračuje v konvergencii ekonomiky Slovenska na podmienky EÚ.

V Konvergentnom programe Slovenska do roku 2010 a v jeho aktualizácii sa konštatuje, že slovenská ekonomika smeruje k plneniu maastrichtských kritérií. Zavedenie eura je preto reálne už v roku 2009. Vysoké tempo rastu HDP, zlepšujúce sa verejné financie, rastúca otvorenosť a znižujúca sa nezamestnanosť by spolu s infláciou na úrovni maastrichtských kritérií mali charakterizovať ekonomiku Slovenska v najbližších rokoch. Vláda prijíma opatrenia, ktoré z hľadiska výkonnosti a štruktúry národného hospodárstva napomáhajú k jeho dynamickému rozvoju. Vláda vychádza z poznatku, že úspech Slovenska sa viaže na flexibilitu hospodárstva, ozdravenie verejných financií, zdravé podnikateľské prostredie, mobilitu pracovných síl.

V rokoch nábehu výroby a rastúceho exportu automobilovej produkcie, vrátane r. 2007, sa predpokladá znižovanie záporného salda obchodnej bilancie, pričom príspevok čistého exportu k rastu HDP bude podporovať rast národného hospodárstva. Po roku 2008, po nábehu plnej produkcie v automobilovom priemysle a po spustení výroby LCD panelov, štruktúra HDP by sa mala stabilizovať. Počíta sa aj s ustálením dynamiky konečnej spotreby domácností v rozmedzí 4 % až 5 %. Táto dynamika rastu pozitívne vplývala na národné hospodárstvo.

Po začlenení Slovenska do EÚ podnikom, ktoré majú sídlo na Slovensku, sa otvorili nové trhy. Avšak, na druhej strane, členstvo v EÚ vystavuje výrobcov rastúcim konkurenčným tlakom aj na domácom trhu. Rastie tlak na domácich výrobcov, aby dodávali tovary a poskytovali služby za ceny a v kvalite, ktorá obstojí v konkurencii. S cieľom obstáť v konkurencii so zahraničím vláda kladie dôraz na investície do budúcnosti - vedy, výskumu, vzdelania. Vláda vytvára podporné programy s cieľom motivovať podnikateľov, aby investovali do komparatívnych výhod, a schopnosti presadiť sa na domácom trhu a v zahraničí tovarmi a službami, ktoré sú založená na inováciách, kvalite výrobkov a poskytovaných služieb. Vláda podporuje investície do výskumu, vývoja a jeho aplikácie v praxi a to tak, aby sa zmenil podiel využívania nízko nákladových komparatívnych výhod v prospech výhod, ktoré sú založené na inováciách, aktivitách domácej kapitálovej vrstvy.

Z analýzy zameranej na hodnotenie inovačnej výkonnosti ekonomiky, ktorú spracovalo OECD vyplýva, že v rámci súboru 33 priemyselne vyspelých štátov, vrátane EÚ 25, Slovensko sa umiestnilo na 28 mieste. Ide o jednoznačný signál o tom, že tempo rastu HDP a konkurenčnú schopnosť Slovenska nie je možné dlhodobo udržať na základe nízkych výrobných nákladov a nízkych miezd, pri použití nenáročných noriem bezpečnosti práce a na úkor ozdravenia životného prostredia. Pozitíva reformných krokov, vplyv rastúceho domáceho dopytu a exportnej výkonnosti je preto potrebné využiť na podporu rastového potenciálu ekonomiky, ktorý vychádza z poznatkov vedy a výskumu a zamerať na výstavbu základnej infraštruktúry na celom území SR. Ďalším cieľom opatrení vlády je zvýšiť investície do výskumu a vývoja, prepojiť výsledky výskumu s potrebami praxe tak, aby sa znížila surovinová a energetická náročnosť výroby. Zmenou štruktúry národného hospodárstva na báze znalostnej ekonomiky dosiahnuť, aby sa postupne eliminovali možné negatívne dopady orientácie na automobilový priemysel a na tento priemysel nadväzujúce odvetvia.

Dnes z každej koruny predaných finálnych výrobkov len 39 halierov pripadá na pridanú hodnotu, pričom tento pomer sa dlhodobo nemenil. Mal by sa zmeniť, pokiaľ Slovensko sa má zaradiť medzi priemyselne vyspelé štáty.

(Pokračovanie na 5. strane)

(Dokončenie z 3. strany)

Z hľadiska ekonomického rozvoja Slovensko patrí medzi štáty s rozvinutou a otvorenou ekonomikou, ktorá sa vyvíja v závislosti od vývoja domáceho dopytu a exportnej výkonnosti Slovenska, investičných aktivít domácich a zahraničných investorov. Situácia na svetových trhoch, schopnosť Slovenska zmeniť štruktúru ekonomiky v prospech vyššej efektívnosti a konkurenčnej schopnosti zohráva v tomto procese dôležitú úlohu.

Posledné desaťročia Slovensko v tomto procese značne zaostávalo. Na prelome 80. a 90. rokov, v súvislosti s konverziou zbrojného priemyslu na civilnú výrobu, napriek rozvinutej výskumnej a vývojovej základni, nepodarilo sa zmeniť štruktúru hospodárstva. Po zmene spoločenského a ekonomického systému a tým aj vlastníckych vzťahov Slovensko stratilo schopnosť kreativity, aktívneho využívania poznatkov výskumu, vývoja a projekcie a tým aj produkčného využitia existujúcich kapacít a možnosť investovať na základe domácich zdrojov do väčších investičných celkov. Transformácia a s ňou spojený rozsah zmien sa ukázal ako veľký a nákladný. Do popredia sa dostali sociálne a ekonomické aspekty tohto procesu.

Po roku 2004 ekonomika sa zdynamizovala na základe prílivu priamych zahraničných investícii. Tieto investície smerovali do bankového sektora, služieb a do výroby. Pretože podniky vo vlastníctve zahraničných spoločností, ktoré sa podieľajú vysokým percentom na celkovej výrobe a exporte, financujú vedu a výskum spravidla v sídle spoločnosti, Slovensko, v kombinácii s nízkym podielom výdavkov na vzdelanie (v r. 2006 tieto výdavky sa podieľajú 0,74 % na HDP), stráca schopnosť kreativity a produkčného využitia poznatkov vedy a výskumu. V popredí je tzv. imitačný syndróm, aplikácia poznatkov, know - how, ktoré sú na vrchole zrelosti a neraz doznievajú v svetovom hospodárstve.

Podľa OECD Slovensko vykazuje nízky podiel ekonomicky činných osôb so stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním na celkovom počte pracovných síl, čo sa prejavuje minimálne na stagnácii kvalifikovanosti pracovnej sily. Napriek reformám, obsah vzdelávania nie je v súlade s potrebami hospodárstva, znižuje sa kvalita školstva, pričom domáci kapitál neprodukuje zdroje potrebné na financovanie investičného rozvoja, využitie domácich poznatkových zdrojov. V porovnaní so štátmi OECD, k tomu, aby sa dosiahla úroveň vedomostnej ekonomiky porovnateľná so svetom, do roku 2010 Slovensko musí zvýšiť výdavky na školstvo na úroveň 5,5% HDP; skvalitniť vzdelávanie, nakoľko obsahová stránka vzdelávania nezodpovedá potrebám ekonomického rozvoja.

Vzdelanostná úroveň populácie neraz nezodpovedá súčasným požiadavkám. Najvýraznejšie sa prejavuje nedostatočná úroveň učňovského školstva na Slovensku (strojárenstvo, automobilky, stavebníctvo). Ukazuje sa potreba zásadného riešenia vznikajúcich problémov. Demografické projekcie naznačujú, že do r. 2010 môže dôjsť len k jednoduchej reprodukcii obyvateľstva, pričom počet obyvateľov v poproduktívnom veku vo vzťahu k počtu osôb v predproduktívnom veku sa má výrazne zvýšiť.

V inováciách, vede a vo výskume, podľa indexu inovačnej schopnosti, ktorý zverejnila Európska komisia vo februári 2006, Slovensko sa umiestnilo na 22. mieste spomedzi EÚ 25. V tejto oblasti Slovensko nedrží krok so svetom. Hlavnou príčinou tohto stavu je nedostatok finančných zdrojov. Ročné výdavky podnikov na výskum a vývoj sa od r. 2001 do roku 2006 znížili z SKK 4,25 mld. na SKK 3,74 mld. Takto, na jednej strane, domáci kapitál neprodukuje zdroje potrebné na zabezpečenie rozvoja investícii a na druhej strane, zahraničný kapitál využíva zdroje vytvorené na Slovensku v súlade s globálnymi potrebami a so ziskovosťou ich umiestnenia v zahraničí. Investičná aktivita na Slovensku, hlavne vo vzťahu k väčším investičným celkom, závisí preto od prílivu priamych zahraničných investícii a od podmienok za akých vláda podporuje tento príliv. Zahraničný kapitál kompenzuje takto nedostatok domácich zdrojov a poznatkov. Prakticky, v danej situácii je to práve zahraničný kapitál, ktorý aj na Slovensku umožňuje realizovať nové poznatky a reaguje na globalizačné trendy v svetovom hospodárstve.

Aj keď ďalší vývoj ekonomiky sa viaže na zahraničný kapitál, do popredia sa dostáva jeho selekcia a zvýhodnenie z pohľadu jeho komplexného prínosu, možnosti riešenia regionálnych disparít. V popredí je preto podpora kapitálu, ktorý smeruje do výroby, vytvára vyššiu pridanú hodnotu, ktorá je spojená s podporou vývoja a výskumu na Slovensku. Realizáciu takto určeného cieľa sleduje aj politika investičných stimulov, ktorú vláda uplatňuje voči zahraničným a domácim investorom.

Spolu s opatreniami, ktoré sú zamerané na podporu prílivu zahraničného kapitálu, dôležitú úlohu zohrávajú opatrenia vlády zamerané na podporu inovačných aktivít, zvyšovanie kvality výroby a služieb, vývoja, formovanie technologických a inovačne - konštrukčných centier. Týmto smerom orientované opatrenia vlády je potrebné sformovať na komerčne -výsledkovom princípe, a to tak, aby zo strany EÚ a nadnárodných spoločností neboli vnášané protesty za porušenie princípov hospodárskej súťaže. Je preto na vláde, aby stimuly pre vytváranie združených technologických centier umožnili združovanie a zlučovanie podnikateľských subjektov do väčších organizačných celkov - holdingov, s cieľom umožniť im, aby sa uplatnili na svetových trhoch, zapojili sa do globalizačných procesov.

Z hľadiska ďalšieho vývoja ekonomiky Slovenska prichádza do úvahy orientácia na:

- postupné zvyšovanie modul arizácie v strojárenstve, elektrotechnickom a elektronickom priemysle, informačných a v telekomunikačných technológiách. Cieľom tohto postupu je spružniť a zefektívniť finalizáciu doma vyvinutých technológii a ich dodávateľskú montáž.
- Vývoj biotechnológii a procesov na výrobu biopalív, liekov, čistenie odpadových vôd, energetické využitie biomasy.
- Vývoj farmaceutického priemyslu, vývoj a výrobu nových liečiv s tým, že lieky majú dlhú životnosť a medzinárodnú ochranu.
- Komplexné využitie drevnej hmoty, vrátane vývoja technológii a technologických postupov na vysokej sofistikovanej úrovni.

V súčasnosti je preto potrebné hodnotiť prínos zahraničného kapitálu z pohľadu komplexného prínosu k riešeniu regionálnych rozdielov, zavádzania výrob a služieb, ktoré znamenajú vyššiu pridanú hodnotu, pričom časť tejto sofistikovanej výroby je žiaduce zmluvne riešiť s cieľom zvýšiť podiel domáceho vývoja a výskumu na výrobe. Takto určenému cieľu podriadiť politiku investičných stimulov.

Z hľadiska orientácie na tovary a služby ďalší vývoj národného hospodárstva sa spresní na základe spolupráce štátnych orgánov, vedeckej a podnikateľskej sféry, vypracovania dlhodobého programu rozvoja národného hospodárstva. Potrebné je zabezpečiť flexibilnosť tohto programu v čase a v priestore tak, aby umožnil zapojenie Slovenska do integrujúceho sa svetového hospodárstva.

Z uvedeného vyplýva, že v najbližších rokoch ekonomika Slovenska musí prejsť radikálnou technickou a štrukturálnou prestavbou na báze znalostnej ekonomiky. Avšak, ciele a možnosti, hlavne finančné, je potrebné jasne pomenovať (nemôžeme sa uspokojiť len s konštatovaním, že potrebná je nižšia palivová a energetická náročnosť, znižujúce sa požiadavky na materiálové a ľudské zdroje). Akým spôsobom, nástrojmi tieto ciele dosiahneme? Budeme čakať len na toky priamych zahraničných investícii, know - how a technológie, ktoré majú im vlastné prirodzené hranice, alebo pristúpime k akumulácii vlastných zdrojov na základe fungujúceho trhu kapitálu a peňazí? V odpovedi na takto formulované otázky je zakódovaný ďalší vývoj Slovenska.

Vláda prijala opatrenia zamerané na zlepšenie podnikateľského prostredia. Zlepšili sa podmienky pre zakladanie nových firiem, zefektívnil sa proces konkurzov a vyrovnania, systém hodnotenia dopadu právnych predpisov, vymožiteľnosť práva a prístupu k informáciám. Napríklad, Ministerstvo hospodárstva SR pracuje na novej strednodobej koncepcii rozvoja podnikovej sféry, novej schéme čerpania štrukturálnych fondov v rámci nového Sektorového operačného programu konkurencieschopnosť a ekonomický rast, ako aj na ďalších opatreniach, vrátane inovačnej stratégie na roky 2007 až 2013 ako aj Stratégie energetickej bezpečnosti SR s výhľadom do roku 2030.

V rokoch 2007 až 2013 sa sformuje Národný inovačný systém, vrátane inovačných štruktúr, inkubátorov, inovačných centier a schém, ktoré napomôžu rozvoju hospodárstva na báze znalostnej ekonomiky. Ide o využitie výskumného potenciálu Slovenska, realizáciu výstupov do praxe tak, aby sa zvýšila úroveň pridanej hodnoty, pretože len na tomto základe sa ekonomika SR môže reálne zapojiť do globalizujúceho sa svetového hospodárstva s cieľom zvýšiť životnú úroveň obyvateľstva.

EDITA TARABČÁKOVÁ

Kto bol vojnový zločinec?

K 60. výročiu smrti mučeníka Jozefa Tisa

(Dokončenie z predchádzajúceho čísla)

Na rozdiel od ostatných satelitov a spojencov Nemecka, Maďarsko ani neprešlo, ba ani seriózne sa nesnažilo prejsť na druhú stranu fronty. Príležitostí pre takýto krok, počnúc rokom 1943 nebolo málo. Opíšeme dve z nich. Rok 1943 sa začal pre Maďarsko katastrofou. V januári sovietska armáda doslova rozdrvila 250 000 – ovú 2. maďarskú armádu a správy z ruského frontu boli zo dňa na deň hrozivejšie. Začalo byť jasné, že „Hitler kaput“ a Nemecko a jeho spojenci a satelity spejú k strašnej porážke a bezpodmienečnej kapitulácii. Napriek tomu regent Horthy a maďarská vláda (i verejnosť) celkom nerealisticky dúfali a verili, že napriek maďarskej účasti na vojenských operáciách proti Československu, Juhoslávii a Sovietskemu zväzu, si udržia hyenistickou príživníckou politikou anektované územia, ktoré získali pomocou Hitlera a že naviac vnútropoliticky sa im podarí zakonzervovať diktátorský horthyovský medzivojnový režim bez výraznejších zmien. Dokonca sa utešovali snom, že anglo – americkí politici a vojenskí velitelia napomôžu vytvoriť „Podunajskú maďarskú ríšu“. A tak premiér Kállay na pokyn Horthyho začal nebezpečné zahraničnopolitické manipulácie. Kállay hľadal a našiel spojenie na Angličanov (Švajčiarsko, Turecko, Lisabon a Stockholm), ale odpoveď Angličanov bola jednoznačná: „Ešte pred kapituláciou Maďarsko musí stiahnuť svoje vojská z Ruska, musí odmietnuť spolupracovať s Nemeckom vo vojenskej výrobe, musí sa všetkými silami brániť nemeckej okupácii, prebudovať armádu a v určenom čase dať k dispozícii spojencom vojenské zariadenia atď. V januári 1944 anglická vláda cestou Juraja Barczu, bývalého maďarského vyslanca v Londýne, dôrazne upozornila maďarskú vládu, že nesmie odporovať ruskej armáde, lebo potom (po skončení vojny – pozn. aut.) budú jednať (s Maďarskom) tak ako s Nemcami. Tento odkaz anglickej vlády Horthy a jeho vláda nebrali vážne. Horthy Dňa 12. februára napísal Hitlerovi a prosil ho, aby sa maďarské jednotky smeli stiahnuť na maďarské hranice. Vychádzal z toho, že nasadením všetkých síl zastaví ruskú armádu v Karpatoch a zatiaľ anglo – americké jednotky dôjdu na maďarskú hranicu, ktorým sa potom Maďarsko vzdá.

Všetko však dopadlo inak. Nemecký vyslanec 15.marca odovzdal regentovi Horthymu pozvanie od Hitlera do Kleisheimu, aby vraj rokovali o koncentrácii maďarskej armády v Karpatoch. Stretnutie Hitlera a Horthyho sa odohralo za dramatických okolností a bolo niekoľkokrát prerušené. Hitler informoval Horthyho, že vie o Kállayho rokovaniach s Angličanmi a žiadal, aby bol Kállay okamžite zbavený funkcie. Horthy po dlhších rozhovoroch nakoniec so všetkými požiadavkami Hitlera súhlasil. Podľa väčšiny maďarských historikov vraj nedal súhlas na obsadenie Maďarska, ale len zobral na vedomie, že Maďarsko bude obsadené, hoci nie tak dávno predtým opakovane vyhlasoval, že v prípade pokusu o obsadenie Maďarska Nemcami celá maďarská armáda sa postaví na odpor. Z Kleisheimu odoslal rozkaz, aby nemeckej armáde nebol kladený odpor, lebo to je spojenecká a priateľská armáda. Po návrate do Budapešti vymenoval za nového premiéra Döme Stojayho (Sztojay D.), ktorý zostavil vládu výlučne z politikov krajnej pravice. A tak 8 nemeckých divízií o sile asi 120 000 mužov 19. marca 1944 bez akéhokoľvek odporu obsadilo Maďarsko, ktoré malo vtedy viac ako milión mužov v zbrani. Maďarskí historici sú toho názoru, že maďarská armáda by nebola schopná (képtelen lett volna) úspešne odporovať Nemcom. Máme dojem, že to nie je pravda. Situácia na všetkých bojiskách bola pre Nemcov takmer katastrofálna. Maďarsko sa mohlo na obranu dobre pripraviť. Maďarské politické a vojenské vedenie malo z viacerých prameňov spoľahlivé informácie, že v blízkosti maďarských hraníc sa sústreďujú motorizované nemecké jednotky a pritom neurobili ani najmenšie protiopatrenia. Po obsadení Maďarska Nemcami došlo k dôležitým zmenám. Z ruského frontu nebol stiahnutý ani jeden maďarský vojak, ale naopak do oblasti Dnester – Prut bola hneď nasadená 300 000–ová 1. maďarská armáda. Bola ihneď nasadená do útoku a utrpela veľké straty (rengeteg véraldozátot) na životoch.

Až na nepatrné výnimky maďarská armáda naďalej verne bojovala po boku hitlerovských vojsk. Spojenci preto začali 3. apríla 1944 systematicky bombardovať dopravné komunikácie, rafinérie, priemyselné závody a vojenské zariadenia v Maďarsku. Mnohé z nich sa stali ruinami. Bombardovanie si vyžiadalo desaťtisíce ľudských obetí a trvalo do 1. apríla 1945. Cieľom spojeneckých náletov bolo narušiť dopravu a sťažiť zásobovanie nemeckých a maďarských vojsk na východnom fronte. Proti spojeneckým lietadlám Maďarsko nasadilo letectvo v 71 prípadoch, spolu 825 stíhačiek. Podľa maďarských údajov maďarskí stíhači vraj zostrelili 130 a protilietadlové delostrelectvo 150 lietadiel spojencov. Hľadali sme, ale nenašli spoľahlivé údaje o osude zostrelených a zajatých spojeneckých pilotov.

Druhá príležitosť vystúpiť z vojny sa Horthymu naskytla v októbri 1944 a zbabral ju totálne. Situácia bola taká priaznivá ako nikdy predtým. Rumunsko 23. augusta 1944 prešlo na stranu spojencov a na Slovensku 29. augusta došlo k protinemeckému povstaniu. Fínsko požiadalo Rusko o prímerie, Bulharsko vypovedalo vojnu Nemecku, vo Varšave zúrilo povstanie, na Balkáne nemecké armády uvažovali, či bojovať alebo utekať, anglo – americké vojská už boli v Taliansku atď. Sovietske vojská rozprášili niekoľko nemeckých armád. Znie to neuveriteľne, ale i v tejto kritickej situácii Horthy 5. septembra vydal rozkaz 2. maďarskej armáde, aby obsadila južné Sedmohradsko (súčasť Rumunska) a o útok sa pokúsila aj 3. maďarská armáda. Útočné pokusy 2.a 3.maďarskej armády boli sovietskym vojskom zlikvidované (döntö csapást mérték) a Sovieti dosiahli a na niekoľkých miestach i prekročili Tisu.

Regent Horthy sa koncom augusta pokúsil o záchranu svojho režimu a poslal do hlavného stanu anglo – americkej armády blízko Neapolu svojho zástupcu generálplukovníka Nadaiho s návrhom na separátny mier. Anglo – americké vedenie Horthyho návrh odmietlo asi v tom zmysle, že Maďarsko napadlo Sovietsky zväz, bojovalo so Sovietskym zväzom, Sovietsky zväz Maďarsko porazil, a preto sa Maďarsko vo veci podmienok prímeria musí obrátiť na Sovietsky zväz. A tak Horthymu neostala iná možnosť, ako rokovať s Moskvou. V tom čase Maďarsko ostalo posledným Hitlerovým satelitom, čo neveštilo nič dobré pre jeho pozíciu na budúcej mierovej konferencii. Horthy 25. augusta vymenil premiéra D. Sztojayho za Gézu Lakatosa, bývalého veliteľa 1. maďarskej armády, ktorého jedinou úlohou bolo pripraviť vystúpenie Maďarska z vojny. Za týmto účelom Horthy vyslal do Moskvy delegáciu na čele s generálplukovníkom Gabrielom Faraghóom, hlavným veliteľom maďarskej žandarmerie. Predbežné prímerie bolo so súhlasom a na pokyn Horthyho podpísané 11. októbra 1944 a okrem sovietov podpísali ho aj anglickí a americkí predstavitelia. Podľa predbežného prímeria sa Maďarsko vzdalo všetkých území anektovaných po roku 1938, malo Nemecku vyhlásiť vojnu atď.

Po toľkých odkladoch a pochybnostiach tento krok bol politicky a vojensky zle pripravený a ešte horšie uskutočnený, a to predovšetkým vinou Horthyho a maďarského generálneho štábu (L. Kontler a ďalší).

Vojaci i obyvateľstvo Maďarska boli prekvapení, keď na obed 15. októbra si z rádia vypočuli regentovu proklamáciu. Podľa nej Nemecká ríša prehrala vojnu, a preto regent ako hlava štátu, aby sa vyhol ďalšiemu prelievaniu krvi, uzavrie predbežné prímerie. Regent vo svojej proklamácii nespomenul, že predbežné prímerie bolo už pred štyrmi dňami v Moskve podpísané a neuviedol ani to, že ako vrchný veliteľ nevydal rozkaz na zastavenie bojov. „Vyskočenie“ (kiug-

W. C. HRADECKÝ

Památce Monsignora Tisu

Proč mračí se Tatra v mlhách šedých?
Proč trudno šumí slovenské lesy?
Proč smutek ve Slováků tvářích bledých?
Proč stichly ve všech vískách šumné plesy?

Vždyť přehnaly se těžké mraky války
a ztichl rachot střely, hrůza boje!
Co smutně hledí Slovák v tajné dálky
a srdce všech je plné nepokoje?

Že monsignora Tisu více není?
On v neznámém kdes hrobě leží!
Ta zvěsť teď po dedinách krev všem pění
a smutek těžký celým krajem běží...

Já nečetl jsem politické zprávy,
ni soudní přelíčení nesledoval.
Já nezáviděl politické slávy,
kdo v temto poli zalíbení choval.

Však v moje srdce těžká bolest klesla
nad trudnou zprávou tragické té smrti.
Ten žal má ruka v tyto verše vnesla,
bol těžký v mojí duši všecko drtí.

Já tyto verše napsal ze soucitu,
co tryznu synu bratrského lidu.
Však z bázně jsem je zanes do úkrytu,
až srdce zvířená se ztíší v klidu. (18. 4. 1947)

Dnes po letech čtu tyto verše znova
a zármutek se nový v srdce krade:
Neb tyran vrhá v utrpění nová,
lid drahý Tisův v okovech je všade!

A proto, monsignore Tiso, bratře v Kristu,
co pomněnku ti nesu tuto píseň,
jdu v duchu k předrahému tvému místu
a k tvému hrobu klekám, v srdci tíseň.

Ač kolem hučí neláska a vrava,
mne lid tvůj vždycky milým bratrem bude.
Jen ďábel v srdce lidu nesvár dává.
Tvůj odkaz láska. - Láska všude!

rás) vôbec nebolo pripravené a aj Horthymu verní generáli a dôstojníci boli prekvapení a nečinne čakali na smernice. Znie to absurdne, ale pronemecké vojenské kruhy prekvapené neboli a podľa dopredu pripraveného plánu bez rozpakov začali konať a prevzali iniciatívu. Vydali v mene náčelníka generálneho štábu rozkaz na pokračovanie bojov po boku Nemcov, čím vlastne anulovali regentovu proklamáciu. Členovia strany Šípové kríže, tzv. nilaši (nyilasok) do večera obsadili v hlavnom meste strategické body. Večer z rádia odznel dopredu pripravený rozkaz šéfa nilašov F. Sálašiho (Szálasi F.) o tom, že prevzal moc a že vojna po boku Nemcov pokračuje do víťazného konca. Zvláštny vyslanec Hitlera D. E. Veesenmayer žiadal Horthyho, aby vymenoval Sálašiho za premiéra a aby sa zriekol funkcie hlavy štátu. Horthy bol v zložitej situácii, lebo Nemci zajali jeho mladšieho syna Mikuláša a držali ho ako rukojemníka. Veesenmayer sľúbil Horthymu, že keď podpíše požadované dokumenty, jeho syn bude oslobodený a môže sa pripojiť k rodine, ktorá bude odvezená do Nemecka, kde ostane v ochrannej väzbe. Regent Horthy 16. októbra podpísal aj vymenovanie Sálašiho za premiéra i dokument, že sa zrieka regentskej funkcie. Na ďalší deň M. Horthy st. opustil Budapešť, ale jeho syn na pokyn Hitlera ostal vo väzbe. Tým sa skončila éra diktatúry M. Horthyho.

Neobyčajne krutý bol osud maďarského židovstva, ktoré sa jednoznačne identifikovalo s maďarským národom s maďarským jazykom, a maďarským národným hnutím a vo veľkej miere aj s maďarskou kultúrou. V roku 1945 americký historik Róbert A. Kann napísal, že: „V celej východnej časti strednej Európy nenájdeme žiadny iný príklad tak úplnej, rýchlej a úspešnej asimilácie a vyrovnania ako v prípade maďarských Židov.“ Maďarský historik Juraj Ránki (Ránki György), žijúci v USA, k tomu dodal, že židovstvo v Maďarsku sa dobrovoľne, jednoznačne a v úplnosti identifikovalo s maďarským národom. Podľa Ránkiho a ďalších cieľová predstava Židov, ktorí sa usídlili v Uhorsku, bola jednoznačná: „Stať sa maďarským občanom židovského vyznania.“ Židia v Uhorsku (neskôr v Maďarsku) nikdy netvorili separátnu národnostnú skupinu alebo národnostnú menšinu, ale boli integrálnou súčasťou maďarského národa, hlásiacou sa k „Mojžišovej konfesii“. Dôsledkom toho bolo, že Židia neboli v etnických štatistikách vedení ako národnosť. V roku 1910 žilo v Uhorsku viac ako 911 000 Židov, z ktorých 75% sa hlásilo k maďarčine ako k svojej materinskej reči. To znamená, že už v roku 1910 viac ako 7% Maďarov bolo židovského vierovyznania. Pokiaľ vôbec v tomto smere vznikla nejaká otázka, sformuloval ju už pred viac ako 150 rokmi židovský učiteľ L. Hartmann z Päťkostolia (Pécs): „Sme maďarskí Židia alebo židovskí Maďari.“ Mnohí maďarskí historici, politici a ideológovia vysoko vyzdvihovali úlohu Židov pre hospodársky rozvoj Maďarska, najmä v 19. a začiatkom 20.storočia. Známy maďarský historik a publicista J. Sekfü (Szekfü Gy.) o význame židovstva pre Uhorsko (po zániku dvojmonarchie) napísal :„ Keby Židia nezakladali továrne, stalo by sa Maďarsko buď kolóniou rakúskeho kapitálu, alebo by ustrnulo na agrárnej úrovni 60. rokov (19. stor. – pozn. aut.) .“ Očakávalo by sa preto, že Maďari si tento postoj židovstva a ich aktivity budú vážiť. Stal sa však pravý opak. Čím viac sa Židia maďarizovali, tým viac závisti, nenávisti a zloby sa proti nim obracalo. Tento antisemitizmus bol namierený napodiv proti úspešným asimilovaným Židom v Budapešti a najintenzívnejšie sa prejavil po prehranej 1. svetovej vojne, v období medzi dvomi svetovými vojnami a v časoch 2. svetovej vojny. Za hlavných vinníkov nakopených chýb boli označení „židovskí agenti svetového boľševizmu, ktorí vraj zničili všetky národné a kresťanské hodnoty. A tak Židia boli zodpovední za Trianon a celé „maďarské nešťastie“. Tento mýtus mal potom značný význam pre dynamiku maďarského antisemitizmu: zavádzali sa reštrikčné protižidovské opatrenia, v dôsledku čoho začiatkom 20. a koncom 30. rokov 20.storočia nastala veľká emigrácia židovskej elity z Maďarska. Prvým reštrikčným opatrením bol zákon z roku 1920 (numerus clausus), ktorým bolo direktívne obmedzené percento židovských študentov na vysokých školách na 1/3 pôvodného stavu. Pred zákonom v rokoch 1900 – 1920 na maďarských vysokých školách študovalo 24 – 25% židovských študentov, po schválení tohto zákona v rokoch 1920 – 1936 ich počet klesol na 8 – 9%.

V tridsiatych rokoch podľa vzoru norimberských zákonov (1935) aj v Maďarsku boli postupne parlamentom schválené 3 protižidovské zákony. Maďarské protižidovské zákony boli vypracované bez nátlaku Nemcov vraj preto, aby sa predišlo nemeckému tlaku a aby „zobrali vietor z plachiet nilašovskej propagandy.“ Prvý vstúpil do platnosti 29. mája 1938. Podľa tohto zákona ako Žid bol hodnotený občan, ktorý bol židovskej konfesie. Pre Židov platili aj určité obmedzenia v zamestnaní a pod. Druhý zákon vstúpil do platnosti 5. mája 1939 a za Žida bol považovaný ten, kto mal aspoň jedného rodiča alebo dvoch starých rodičov Židov. Podľa druhého protižidovského zákona hodnotenie, kto je Žid, opustilo konfesijný a prešlo na rasový základ. Podľa tohto zákona Židia sa stali druhoradými občanmi s výrazne obmedzenými právami. Objavili sa „Strohmani“ (arizátori), ktorí prevzali židovské podniky a bez práce mali z týchto podnikov veľké zisky. Tretí protižidovský zákon, platný od 8. augusta 1941, zaviedol rozšírené podmienky, aby niekto mohol byť hodnotený za Žida, zakazoval manželstvo medzi Židom a Nežidom, intímne styky medzi Židom a Nežidom (mimo manželstva) hodnotil ako „prznenie rasy“, čo bolo trestné a aj ďalšie protižidovské opatrenia. Historik holokaustu Raoul Hilberg maďarské protižidovské zákony hodnotí ako „tvrdšie“ od norimberských zákonov. Napriek týmto protižidovským opatreniam väčšina židovstva v Maďarsku do apríla 1944 prežila, a to bolo v tých časoch pre Židov to najdôležitejšie.

Vyskytli sa, žiaľ, už pred aprílom 1944 nepochopiteľné a kruté excesy. Uvedieme niektoré z nich. Na prelome júla – augusta 1941 z Maďarska deportovali viac ako 18 000 Židov, ktorí nemali alebo nevedeli dokázať maďarské štátne občianstvo, do oblasti Kamenec Podolskij (Halič – Ukrajina). Z nich asi 16 000 zvláštne jednotky SS – Einsatzkommanda povraždili. V rokoch 1942 – 1943 asi 60 000 – 80 000 Židov z pracovnej služby maďarskej armády, tzv. musoši (muszosok) boli odkomandovaní do Nemcami dobytých území Ukrajiny. Z nich okolo 45 000 – 50 000 zahynulo. Na základe 2. protižidovského zákona Židia boli povinní vykonávať pracovnú službu. Ich počet sa menil a pohyboval sa medzi 50 000 – 85 000. Straty v týchto pracovných útvaroch boli v dôsledku úbohej stravy, zlého výstroja a predovšetkým v dôsledku krutého správania a šikanovania zo strany velenia, obrovské. Priam hrozivé boli straty musošov v útvaroch nasadených na vyhľadávanie a zneškodňovanie mín pre absolútne nedostatočný výcvik. Žiada sa uviesť, že v Maďarsku boli zriadené pracovné útvary aj pre politicky nespoľahlivé elementy a pre národnosti (Rumunov, Rusínov a Srbov). Regent Horthy ako hlavný veliteľ armády o týchto skutočnostiach vedel, ale nikdy nič proti tomu nepodnikol. Napriek tomu väčšina židovstva v Maďarsku až do vstupu nemeckej armády prežila. Asi 750 000 – 800 000 Židov žilo síce v každodennom strachu, ale žili, a to bolo najdôležitejšie. Keď 19. marca 1944 osem nemeckých divízií (asi 120 000 mužov) vstúpilo do Maďarska, na rozkaz Horthyho maďarská armáda (okolo 1 milión mužov) im nekládla ani najmenší odpor. Naopak, mala ich vítať ako priateľov a spojencov. Pre maďarských Židov to bol začiatok „inferna“. Vláda už 28.apríla nariadila sústredenie Židov do get a „odsúdila na smrť“ aj knihy židovských autorov. Státisíce kníh bolo zničených. Ešte v predstihu (7. apríla) vláda vydala tajné nariadenie č. 6163/1944, v ktorom informovala „zasvätených“, že vláda Maďarského kráľovstva v krátkom čase „vyčistí“ krajinu od Židov a bol načrtnutý aj konkrétny plán tohto „čistenia“. Podľa tohto plánu Židia mali byť sústrední v zberných táboroch a deportovaní do Osvienčimu, o ktorom sa v tom čase už takmer vedelo, že je to likvidačný tábor. Prvé deportácie začali z košickej žandárskej oblasti v polovici mája. Každý deň až do začiatku júla z Maďarska odchádzali 4 súpravy. Z územia vtedajšieho Maďarska bolo vypravených v 147 vlakových súpravách 437 402 Židov, z ktorých zahynulo 320 000. Rovnaký osud stihol aj 50 000 maďarských Rómov. Nevedeli sme spoľahlivo zistiť, prečo maďarská vláda prednostne deportovala Židov z anektovaných území, ani prečo v štatistikách sú Židia depertovaní z anektovaných území často priratúvaní na vrub ČSR (SR), Rumunska a Juhoslávie. Z anektovaných území maďarská vláda deportovala do likvidačných táborov 324 000 Židov, z ktorých 268 000 (82%) zahynulo. Od Židov „nevyčistené“ ostalo už len hlavné mesto s okolím, kde v getách bolo sústredených asi 200 000 budapeštianskych Židov. Pod tlakom britského a švédskeho kráľa, prezidenta Roosvelta, pápeža a mnohých vysokých cirkevných predstaviteľov a predovšetkým pod dojmami každodenných informácií o katastrofálnych porážkach nemeckých, maďarských a rumunských armád na ruskom fronte i správ o úspešnej invázii anglo – amerických vojsk v Normandii, regent Horthy 6. júla 1944 deportácie Židov zastavil. Tým bolo predbežne zachránených asi 200 000 budapeštianskych Židov. V čase vlády Šípových krížov (od 16. októbra do konca vojny) asi polovica z nich sa stala obeťou holokaustu v dôsledku besnenia nilašovcov v Budapešti a okolí.

A čo na to Horthy? Horthy v svojich „Pamätiach“ priznáva, že síce celý život bol antisemitom, ale deportáciám zabrániť nemohol a vlastne ani nič nevedel o mieste určenia transportov. Nie je to pravda. V čase deportácií regent Horthy ako vrchný veliteľ velil viac ako miliónovej dobre vyzbrojenej maďarskej armáde a desiatkam tisíc žandárov a policajtov. Nemecké vojenské sily, ktoré v tom čase sa nachádzali v Maďarsku, predstavovali maximálne 10% maďarských vojenských síl. Aj všeobecná situácia bola priaznivá, lebo v tom čase Hitler a jeho najvernejší už ani nestačili rátať zničujúce porážky na všetkých frontoch 2. svetovej vojny. P. Lendvai píše: „Horthy vedel, že transporty idú do Osvienčimu, ale radšej to ignoroval.“

Nikde v strednej či východnej Európe neboli Židia tak rýchlo a tak brutálne poslaní na smrť ako práve v Maďarsku (L. Kontler, P. Lendvai a ďalší). Pri transportoch sa obzvlášť brutálne, až sadisticky zachovali maďarskí žandári. Nemeckí kameramani ich pri tom filmovali a potom film premietali vo Švajčiarsku. To malo za následok, že po celom svete sa rozšírili správy o prenasledovaní Židov v Maďarsku, čím urobili koniec legende o „výnimočne kladnej úlohe Maďarska v 2. svetovej vojne“.

A aká je bilancia vládnutia regenta M. Horthyho? Ani najväčší pesimisti nečakali, že 2.svetová vojna zmení tvárnosť Maďarska na nepoznanie.

Tesná spolupráca s Nemeckom, ktorá nakoniec vyústila do okupácie Maďarska, vydrancované hospodárstvo, dobrovoľná účasť vo vojne proti Sovietskemu zväzu, zúrivé boje na území Maďarska v posledných 8. – 10. mesiacoch vojny, teroristická vláda Šípových krížov a maďarský holokaust uskutočnený na samom konci vojny zavinili, že Maďarsko sa zaradilo medzi krajiny vojnou najviac spustošené. Viac spustošené bolo len Poľsko, Sovietsky zväz, Nemecko a Juhoslávia. Vojna si vyžiadala od Maďarov jeden milión obetí, z toho polovica boli obete holokaustu. Na prelome rokov 1944 – 1945 utieklo z Maďarska asi milión obyvateľov (uposlúchli rozkaz Šípových krížov), z ktorých sa 100 000 už nevrátilo. Do zajatia (na východe i západe) padlo takmer jeden milión, z ktorých mnohí sa vrátili až v roku 1947. Aj hospodárske škody boli obrovské. Bolo zničených 40% maďarského národného bohatstva. Národný dôchodok v rokoch 1945 – 1946 klesol pod 50% dôchodku z roku 1938 – 1939. Zničená bola štvrtina bytového fondu. Zničené boli mosty cez Dunaj, Tisu i ďalšie rieky. Asi 50% predstavovali straty na dobytku, na železničných tratiach a ešte väčšie na vozovom parku. Okrem toho Maďarsko bolo odsúdené platiť reparácie. Sen M. Horthyho stať sa novodobým Arpádom a najväčším zväčšovateľom vlasti vyšiel Maďarsko draho – Alieni appetens, sui profusus (Usiloval o cudzie, svoje premárnil.)

Záverom uvediem, ako hodnotia týchto politikov historici, politológovia a diplomati:

Bývalý prezident ČSR dr. E. Beneš: „Tiso musí visieť!“

Generálny konzul Švajčiarska v Bratislave Max Grösli: „Prezident Tiso robí všetko, čo je v jeho moci, aby deportácie Židov definitívne zastavil a osud pozostalých Židov do určitej miery ľudsky upravil. V tomto úsilí sa teší sympatiám prevažnej časti slovenského obyvateľstva.“

Arcibiskup Dr. Karol Kmeťko: „Viem, že Židia aj mne povedali, že je potrebné, aby Tiso zostal naďalej prezidentom, lebo vraj ak on tam nebude, všetci Židia zahynú do posledného.“

Slovenský Žid, univ. prof. Eugen Löbl: „Fakt, že na čele Slovenska stál kňaz, treba vidieť ako kontinuitu slovenských dejín; ako snahu zabrániť, aby nacistické pohanstvo uchvátilo slovenský národ; a v danej politickej konfigurácii aj ako snahu zabrániť národnej genocíde.“

Maďarský historik prof. L. Kontler : „Horthyovský režim, ktorý sa zrodil z bezuzdného teroru, vďačil za svoju existenciu skôr náhodilým medzinárodným okolnostiam ako domácej podpore.“

Maďarsko – rakúsky politológ a historik P. Lendvai : „ Horthy nebol ani dosť vzdelaný, ani dosť inteligentný, bol však dosť vychytralý a obratný, aby sa držal rady múdrejších a aby v zložitých dobách nachádzal strednú cestu. Bol to človek vnútorne rozpoltený, čo sa prejavovalo aj medzi jeho extrémnym pravicovým radikalizmom a starosvetským konzervatizmom, medzi citom a rozumom..“

Súčasní maďarskí historici prof. F. Glatz a kol.: „V starobe (Horthy) urobil celý rad chýb; jeho chybou bol neuvážený (dobrovoľný) vstup do vojny (1941); Horthy pre politika neprípustným spôsobom zbabral pokus o vyskočenie z vojny (1944); osud (maďarského) národa by sa po roku 1945 v mnohom inak vyvíjal, keby náš osud bol v rukách schopnejšej a činorodejšej hlavy štátu.“

K Horthyho obvineniu z vojenských zločinov prof. F. Glatz a kol. napísali: „Mikuláša Horthyho nepostavili pred národný súd. Po americkom zajatí sa usadil vo (vtedy fašistickom) Portugalsku. Pre záchranu mu poslúžila (mentségére szolgált) jeho úloha pri záchrane peštianských Židov v roku 1944, a to, že 15. októbra 1944 sa pokúsil o vyskočenie z vojny. Jeho meno je doslova „zvarené“ (összeforrott) s takým štátnym zriadením, ktoré nakoniec krajinu (Maďarsko – pozn. aut.) priviedlo do fašistickej diktatúry a k boju po boku Nemcov do posledného dychu.“

Ja by som Glatza doplnila: „Poena potest demi, culpa perrenis erit (Ovidius) – Hriešnika možno omilostiť, hriech však zostane.“

LITERATÚRA:

Bertényi, I. – Gyapai, G. :Magyarország rövid története, Budapešť 1995
Ďurica, M. S. : Dejiny Slovenska a Slovákov, Bratislava 2003
Ďurica, M. S. : Jozef Tiso 1887 – 1947, Bratislava 2006
Glatz, F.a kol. : A magyarok krónikája, Nemecko 1996
Kontler, L. : Dějiny Maďarska, Praha 2002 (prekl. z angl.)
Lendvai, P. : Magyarok, Kudarcok győztesei, Budapešť 2001
Romsics, I. a kol.: Mítoszok, legendák, tévhitek a 20.századi magyar történelemrol, Budapešť 2002

Prezident dr. Jozef Tiso prichádza do budovy snemu zložiť prísahu

STANISLAV MÁJEK

Hľadanie pozostatkov Andreja Hlinku

Po roku 1990 sa vynaložilo veľké úsilie na to, aby sa našli telesné pozostatky Andreja Hlinku. V rámci celoslovenských spomienkových dní na Andreja Hlinku v dňoch 25. - 26. augusta 1990 uskutočnil sa o ňom aj seminár, ktorý som moderoval. Sála Kultúrneho domu bola preplnená. Počas jednej prednášky pán Ladislav Jankovič, bývalý organista v Dóme sv. Martina v Bratislave, ma požiadal o slovo, lebo má informáciu o pozostatkoch Andreja Hlinku. I keď to znelo neuveriteľne, udelil som mu slovo a on povedal: Habemus papam, viem kde sa nachádzajú telesné pozostatky Andreja Hlinku a poviem to, keď príde vhodná doba. Niektorí si to ešte pamätajú, aké ovácie zožal. Spomienkové dni sa skončili a ihneď sa začali podnikať kroky s cieľom objaviť pozostatky. Veci sa ujalo Ministerstvo vnútra SR, ktoré poverilo majora JUDr. Milana Ukropa vytvorením odborného tímu a vedením prieskumných prác. Vychádzali z informácií L. Jankoviča, ktoré boli uverejnené v magazine „To bol Andrej Hlinka“ (52/90), v článku Prerušená večnosť. L. Jankovič uviedol, že neporušené telo v truhle videl, ale nepovedal kedy. O prenesení pozostatkov sa vraj rozhodlo 3 mesiace pred vstupom intervenčných vojsk do ČSSR, čiže v máji - júni 1968, čo sa vraj aj uskutočnilo. To však vyvrátili ľudia, ktorí boli začiatkom leta v krypte Dómu a zistili, že pozostatky tam už neboli. Neskôr sám tento termín spochybnil. Skupina Dr. M. Ukropa robila prieskum v Dóme sv Martina v Bratislave, v krypte Františkánov v Bratislave, v kláštore Františkánov v Malackách a v bazilike v Šaštíne. Na prieskume mal účasť aj arcibiskupský úrad. Žiaľ, pozostatky sa nenašli. O prieskume bola uverejnená dosť podrobná informácia v Slovenskom denníku zo dňa 28. septembra 1991 a to formou rozhovoru redaktora Stanislava Bebjaka s pánom majorom, v článku Pozostatky Andreja Hlinku stále neobjavené.

Podobne denník Slovenský východ uverejnil rozhovor redaktorky K. Lukáčovej s kňazom Albínom Senajom, ktorého skrátenú verziu priniesla Národná obroda z 13.9.1991 pod názvom Viem, kde je telo Andreja Hlinku. Albín Senaj, študent Teologickej fakulty 1952 - 1957, vo svojej verzii uviedol, že päťčlenná skupina, kuktorej patril aj on, preniesla pozostatky ešte v novembri 1958 tesne po Dušičkách. Tento údaj spochybnili viacerí, pretože A. Senaj po ukončení štúdia v roku 1957 pôsobil už mimo Bratislavy, čiže už v roku 1958 nebol študentom a prenosu sa nemohol zúčastniť. Okrem toho sa akcie mal zúčastniť aj kostolník pán Beitl, ktorý svojmu synovi - kňazovi nezanechal žiadnu informáciu. Medzi svedectvami pánov Jankoviča a Senaja je veľa rozporov, najmä čo sa týka dátumov a zúčastnených osôb.

O hľadaní pozostatkov A. Hlinku napísal článok Pavol Čarnogurský pod názvom Pri prázdnej truhle Andreja Hlinku, ktorý bol uverejnený v časopise Horizont č. 11.-12/1985 a 1.-2./1986. Obsahovo podobný článok redaktora S. Bebjaka Záhada stále záhadou, ale skrátený vo forme rozhovoru, uverejnil magazin To bol Andrej Hlinka (52/90). Podľa uvedeného v článkoch, sa P. Čarnogurskému podarilo dostať do krypty Dómu až v roku 1984, keď tam bola už len prázdna truhla. O tom, že sa pozostatky nachádzajú v krypte Dómu ho mal informovať študent Milan Horák niekedy koncom päťdesiatych rokov, keď počas prieskumu základov Dómu s profesorom Alfrédom Pifflom videl na vlastné oči telesné pozostatky A. Hlinku. Prieskum sa mal robiť z titulu vplyvu otrasov Nového mosta (predtým SNP) na Dóm. Informoval ho, že pozostatky sú nepoškodené, iba na spodnej časti lebky je malá plieseň, ktorú by bolo dobré odstrániť. Uviedol, že do krypty chodia aj významné politické osobnosti, ako Bacílek, Široký, Strechaj a ďalší. Po týchto informáciách mal P. Čarnogurský navštíviť svojho priateľa známeho chirurga Prof. Konštantína Čárskeho a požiadať ho, aby sa pokúsil závadu odstrániť, čo tento prisľúbil. Po nejakom čase mu však oznámil, že telesné pozostatky sa už v krypte nenachádzajú a hovorí sa, že ich odviezli do Šaštína. Tieto informácie majú tiež nepresnosti. Milan Horák nikdy nepracoval s profesorom Pifflom, ale jeho mladší brat Vojtech, ako študent architektúry na Stavebnej fakulte v rokoch 1947 - 1949, bol jeho asistentom. V tých rokoch sa robil prieskum podhradia a hradu, ale nie základov Dómu. Most sa začal stavať v roku 1967, čiže prieskumné práce sa mohli robiť koncom päťdesiatych a začiatkom šesťdesiatych rokov. V tom čase bol však profesor Piffl z politických dôvodov vo väzení (1957 - 1959) a po návrate niekoľko rokov pracoval mimo Bratislavy ako robotník a neskôr projektant. K archeologickému výskumu sa dostal až v roku 1967, keď tam podľa žijúcich svedkov pozostatky už iste neboli. Aj syn profesora Piffla mi potvrdil, že jeho otec v tom čase prieskum základov Dómu nerobil. Vojtech Horák, u ktorého som si overoval pravdivosť informácií, mi povedal, že na prieskume základov Dómu nepracoval a v krypte on, ani jeho brat nikdy neboli. Profesorovi Pifflovi pomáhal len pri zakresľovaní starých domov na podhradí. Táto informácia síce vyvracia to, čo po vyše dvadsiatich rokoch od udalosti uviedol P. Čarnogurský, ale nemožno vylúčiť, že ho informoval niekto iný, kto sa skutočne zúčastnil prieskumu základov Dómu, a nemuselo to súvisieť ani s profesorom Pifflom. V článku je zaujímavá informácia o osobnom rozhovore P. Čarnogurského s posledným ministrom národnej obrany prvej Slovenskej republiky Štefanom Haššíkom, v Clevelande v marci 1969. Š. Hašík mu povedal, že on dal príkaz vojenskej jednotke previezť pozostatky z Ružomberka vo februári 1945. Prevoz bol utajovaný a vedelo o tom len 5 ľudí. Mali byť odvezené do Salzburgu, čo bolo dohodnuté s tamojším arcibiskupom, ale Nemci zo strategických a bezpečnostných dôvodov nedovolili sprievodu s pozostatkami prekročiť bratislavský most. Preto boli pozostatky provizórne uložené v Dóme, a to tak nešťastne, že každý, kto išiel do krypty, ich ihneď videl - píše P. Čarnogurský. Tu treba doplniť, že truhla s pozostatkami z Ružomberka do Bratislavy sa uskutočnila vlakom a zo stanice ich viezli do kláštora františkánov, kde mali byť uložené. Z neznámych dôvodov boli však uložené v krypte Dómu. Keďže do krypty Dómu mali prístup aj funkcionári ÚV KSS, nie je vylúčené, že pozostatky A. Hlinku boli na ich príkaz odvezené, ako sa vyjadril i P. Čarnogurský, ale o ich osude zatiaľ nevieme.

O záhade hľadaných pozostatkov informoval verejnosť redaktor V. Šíp v Slobodnom piatku 17. 4. 1992 v článku Čierny kláštor nevydal tajomstvo. Venuje v ňom hlavne pozornosť prieskumu v Malackách, a to podľa informácií od Dr. Ukropa. Konštatuje sa, že prieskum bol neúspešný. K hľadaniu pozostatkov sa vyjadril aj Peter Selecký, organista v Dóme, ktorý sa sústredil na priestory pod cestou, ale ani to neodhalilo rúško tajomstva.

Jedným z mnohých, čo boli v krypte Dómu v rokoch 1962 - 1968, bol aj vtedajší kvestor seminára ThDr. M. Ondrejkovič a dp. Gabriel Majoroš žijúci v Petroviciach pri Rožňave, ktorý sa ako študent teológie zaujímal o históriu. Podľa ich vyjadrení, v uvedenom časovom období videli už len prázdnu truhlu. Dp. Majoroš mi povedal, že v truhle bol položený asi prelátsky plášťik, ktorým bolo telo zaodeté a malá porcelánová nádobka, v ktorej bola špongiovitá hmota, možno srdce.

Ja som dúfal, že tajomstvo o pozostatkoch odhalí profesor M. S. Ďurica. Traja ľudia dostali v zahraničí od Š. Haššíka dôvernú informáciu, že pozostatky aj s truhlou sa nachádzajú pod pylónom starého mosta a v príhodnom čase to mali zverejniť. Keď profesor zistil, že zasklená truhla v Dóme je pravá a výsledky predchádzajúcich prieskumov boli neúspešné, zverejnil tajomstvo, ktorým bol viazaný. Je pravdepodobné, že prevážajúci už nemohli splniť Haššíkov rozkaz a pozostatky uložili hneď v Dóme. Profesor sa spojil s Dr. Ukropom a za prítomnosti televízie sa urobila obhliadka priestorov pod pylónom, ale bez výsledku.

Aj po uvedených neúspechoch sa v hľadaní pozostatkov ďalej pokračovalo. Bol som účastníkom niekoľkých menších prieskumov a rozhovorov s osobami, ktoré mohli mať relevantné informácie. Urobil sa prieskum v hrobkách kostola v Devíne a jedného oltára v Šaštíne. Anton Polák žijúci v Belgicku hovoril, že raz bol v Šaštíne, dátum si nepamätá (niekedy po roku 1970) a miestny farár (možno páter Angelus Karol Senáši, ktorý už nežije), mu chcel ukázať pozostatky A. Hlinku. Počas ich rozhovoru prišla bezpečnosť a zámer sa nemohol uskutočniť. Spolubratia p. Angelusa, p. František Alberti a p. Alojz Horváth v roku 2004 povedali, že sa im s týmto nezveril, lebo ako prenasledovaný režimom mal aj strach. V roku 2004 pápežský prelát Mons. A. Kebis, bývalý farár v kostole Sv. Trojice v Bratislave (od roku 1970), nám povedal, ako ho neznámy človek informoval, že bol pri prenášaní pozostatkov z Dómu ku Kapucínom. Zistil však, že taká možnosť tam nie je, a preto sa domnieval, že by mohli byť v krypte jeho kostola, kde dve - tri miesta majú novšiu omietku. Priestor krypty bol však nedávno vymaľovaný a Mons. Kebis zomrel, takže sa nedá urobiť jednoduchšia identifikácia. Bola to však len domnienka. Dostal som sa aj k informácii, že pozostatky by sa mali nachádzať v univerzitnom kostole - katedrále sv. Jána Krstiteľa v Trnave. Informáciu poskytol priateľovi zo SJ L. Jankovič, a preto som ju prijal s rezervou.

V snahe overiť si rozsah pôvodného prieskumu, dňa 20.1.2006 naskytla sa mi možnosť ísť do krypty v Dóme, za prítomnosti Mgr. Romana Bajzíka, ktorý s farským úradom spolupracuje 17 rokov. Ten mi poskytol aj dôležitú informáciu o tom, kto videl pozostatky v Dóme na vlastné oči, čo mi potvrdil aj písomne nasledovne: „Od prof. Jozefa Minaroviča, správcu Dómskej farnosti, som sa v čase pred prenesením Hlinkovej rakvy do Ružomberka (2003) dozvedel informáciu, že: prof. J. Minarovič videl v Dóme v krypte Hlinkove telo uložené v presklenej kovovej rakve v čase svojho štúdia na bohosloveckej fakulte v 50.-tych rokoch. Svätený bol v júni 1954. Neskoršie, pri opakovanej návšteve krypty tam už telo nebolo. Tiež vyslovil názor, že sa mu zdá málo pravdepodobné, žeby v tej dobe ktosi vynášal Hlinkove telo z krypty, a teda by malo byť ukryté kdesi v nej.“ Vzhľadom na tvrdé prenasledovanie kňazov po roku 1950 a v snahe zachrániť pozostatky je tento názor prijateľný. Vyvstáva však otázka, prečo sa tajomstvo ukrytia pozostatkov neuchovalo, napriek veľkému strachu z prezradenia. Aby som zistil, ktoré kobky v krypte boli podrobené prieskumu, spojil som sa s Dr. Ukropom, aby mi umožnil nahliadnuť do dokumentácie o prieskume. Oznámil mi však, že žiadna dokumentácia nie je, lebo si ju požičal námestník ministra vnútra Borodovčák, ktorý mu ju nevrátil a už nežije. Požiadal som ho o vyznačenie kobiek, ktoré boli skúmané. Dňa 26. 1. 2007 sme zostúpili do krypty, kde mi povedal, že prieskum robili takmer vo všetkých kobkách prevŕtaním muriva a pomocou úzkej kamery. Keď som sa zaujímal o náhradnú dokumentáciu z prieskumu povedal mi, že svoju dokumentáciu po odchode z pôvodného pracoviska nechal v trezore a jeho nástupcovia ju vyhodil, lebo vraj nebola zaarchivovaná. Kladiem si otázku, ako je možné, že po toľkej práci a vynaložených finančných prostriedkoch sa výsledok práce stratí, a to na Ministerstve vnútra. Tu si dovolím vysloviť podozrenie, či sa tak nestalo úmyselne. Pán Dr. Ukrop vyslovil svoj názor, že príslušníci ŠtB telesné pozostatky A. Hlinku odniesli a spálili. Ani túto verziu nemožno vylúčiť. Poskytol mi ešte infomáciu, že z niekoľkých bielych vlasov A. Hlinku bola urobená vzorka DNA, ktorá sa nachádza v laboratóriách MV. Myslím si, že cesta k objasneniu tejto záhady bude otázkou náhody a možno sa nájde niekto, kto hľadajúcich privedie na stopu.

Úcta k Andrejovi Hlinkovi však nespočíva v tom, či sa nájdu alebo nenájdu jeho telesné pozostatky, hoci by nás to tešilo. Hlinka bol v tých najťažších časoch skutočným otcom národa, zaslúžil sa o uchovanie jeho identity, jeho viery, jeho reči a bez jeho zápasu o práva národa nemali by sme ani dnešnú Slovenskú republiku. Patrí celému národu, ktorý by sa mal hlásiť k jeho odkazu a v tomto duchu konať.

Národ vyprevádza Andreja Hlinku na poslednej ceste do mauzólea v Ružomberku

POZVÁNKA

Spoločnosť Andreja Hlinku
Mestská časť Bratislava - Ružinov

si Vás dovoľujú pozvať
na slávnostné odhalenie pamätníka

Andreja Hlinku

ktoré sa uskutoční dňa 5. júna 2007 o 16,00 hodine
v ružinovskom Parku Andreja Hlinku
Podujatie sa uskutoční pod záštitou
prezidenta Slovenskej republiky
pri príležitosti 69. výročia prinesenia
originálu Pittsburskej dohody na Slovensko

Spoločnosť Andreja Hlinku týmto ďakuje všetkým,
ktorí prispeli k realizácii pamätníka.

Ďalší dôkaz o pravosti pozostatkov Dr. Jozefa Tisa

Pán dr. Juraj Chovan sa ma 18. apríla 2007 na Martinskom cintoríne opýtal, či sme pri exhumácii pozostatkov Dr. J. Tisa nenašli štólu. V prvom momente som chcel odpovedať záporne, ale potom som si spomenul, že pri odkladaní látky z hornej časti pozostatkov som dvíhal niečo ako súvislý pás nití. Nevedeli sme si vysvetliť, z čoho pochádza, lebo látka to nebola a priložili sme to k zvyškom z obleku. Na dlhší rozhovor na cintoríne nebol čas a až 9. 5. 2007 som sa dr. Chovana telefonicky opýtal, odkiaľ má informáciu o štóle, pretože profesor Ďurica v knihe *Jozef Tiso - Životopisný profil* to nespomína. Na otázku mi odpovedal, že sa to dozvedel od súrodencov saleziána dona Štefana Olosa, ktorému to povedal sám väzenský duchovný don Jozef Stašo. On vykonal pohrebné obrady v noci 19. apríla 1947 a Dr. Tisovi dal svoj kňazský kolárik a aj štólu. Profesor Ďurica si na informáciu dona Staša o štóle síce nepamätá, ale jej pravdivosť nevylučuje. Rozhodol som sa preto exhumované predmety znovu prezrieť. Po dlhšom hľadaní som náhodne zbadal kúsok čiernej látky, ktorú som chcel preložiť na iné miesto. Keď som ju zdvihol, videl som na nej strapce, ktoré dosvedčujú, že ide o spodnú časť hľadanej štóly. Pri nich sa zachovala aj spojovacia stredná časť štóly. Urobil som ešte niekoľko fotografických záberov. Je to ďalší dôkaz o pravosti pozostatkov.

STANISLAV MÁJEK

MARCELA BEDNÁROVÁ

Jozef Miloslav Hurban, kňaz a politik

Jubilejný Rok Jozefa Miloslava Hurbana (1817 – 1888)

„Sláva národa hodná je obetí...“ Nápis vyrytý na prvom pomníku, odhalenom na hrobe Jozefa Miloslava Hurbana v roku 1892, je mottom Roka Jozefa Miloslava Hurbana, ktorý bol vo februári slávnostne vyhlásený pri príležitosti 190. výročia narodenia a 120. výročia úmrtia tohto významného predstaviteľa štúrovskej generácie a prvého predsedu Slovenskej národnej rady. Záštitu nad podujatím prevzal predseda parlamentu Pavol Paška, ktorý spolu s predsedom Trenčianskeho samosprávneho kraja Pavlom Sedláčkom jubilejný rok oficiálne vyhlásil v priestoroch vstupnej haly Národnej rady SR v Bratislave. Vo foyer slovenského parlamentu bola tiež sprístupnená dokumentárna výstava o živote a diele J. M. Hurbana, ktorá bude v priebehu roka 2007 putovať po celom Slovensku.

V marci sa spomienkové oslavy uskutočnili v Hurbanovej rodnej obci, v Beckove, za účasti podpredsedníčky Národnej rady Slovenskej republiky Anny Belousovovej a podpredsedu Vlády Slovenskej republiky Dušana Čaplovača. Súčasťou podujatia bolo aj otvorenie novej expozície o živote a diele J. M. Hurbana v tamojšom múzeu. Z mnohých ďalších plánovaných akcií možno spomenúť slávnosti v obci Hlboké, kde Hurban 45 rokov pôsobil. V auguste sa v Čachticiach uskutoční spomienka na 160. výročie zasadnutia spolku Tatrín a v septembri v múzeu Slovenských národných rád v Myjave si pripomenieme význam J. M. Hurbana ako prvého predsedu SNR v histórii Slovenska. Cyklus vyvrcholí vo februári 2008 v Hlbokom, kde Jozef Miloslav Hurban pred 120-timi rokmi zomrel.

Jozef Miloslav Hurban je v kolektívnej pamäti Slovákov neodmysliteľne spätý ako jeden z trojice dejateľov Štúr – Hurban - Hodža, ktorí sa najviac zaslúžili o praktické formovanie novodobého moderného národa v prvej polovici 19. storočia.

Jozef Hurban, ktorý svoje druhé meno Miloslav prijal na známej štúrovskej slávnosti na Devíne 24. apríla 1836, nebol od začiatku horlivým členom štúrovského spoločenstva. V roku 1830, keď začal študovať na bratislavskom evanjelickom lýceu, sa dostal pod ideový vplyv svojich maďarských profesorov. V tých časoch bolo pomaďarčovanie módnym trendom a mladý Hurban sa móde pozvoľna prispôsoboval. Vedel síce o spolku slovenských študentov, ktorý sa vytvoril v blízkosti Ľudovíta Štúra, ale pohŕdal *„modlárskou priazňou“*, akou Štúra študenti zahŕňali. Názor zmenil až po piatich rokoch štúdia, keď ho Štúr osobne oslovil pre národnú vec. Štúrova charizma zapôsobila aj na neho. Odvtedy začal spolupracovať so Spoločnosťou česko-slovenskou, ktorá pôsobila pri Katedre reči a literatúry československej a o niekoľko mesiacov bol prijatý za jej člena.

Hurban bol nielen členom Spoločnosti, ale aktívne pracoval aj v tajnom slovenskom spolku Vzájomnosť, ktorý bol založený A. B. Vrchovským v roku 1837. Jedným z najvýznamnejších plánov Vzájomnosti bolo vytvoriť Maticu slovenskú a vydávať vlastný časopis. O tri roky neskôr, keď polícia prikročila k radikálnym zákrokom proti tajným poľským organizáciám v Haliči a vo Viedni, bola Vzájomnosť rozpustená.

Po ukončení štúdia na bratislavskom lýceu (1840) sa stal Hurban evanjelickým kaplánom v Brezovej pod Bradlom. Tu organizoval nedeľné školy, bol spoluzakladateľom svojpomocných pokladníc a zaujímal sa aj o poľnohospodársku oblasť. Prenikol bližšie k ľudu a uvedomil si najväčší neduh Slovákov: *„Pálenka... je nápoj, ktorý... ženie bližšie k peklu a záhube.“* Preto založil v Brezovej Spolok miernosti a bol aktívnym šíriteľom abstinenčnej osvety. Okrem regionálneho okruhu svojho pôsobenia rozširoval svoje aktivity aj v širšom spoločenstve. Naďalej bol v nepretržitom kontakte s priateľmi z bratislavského lýceа a spolupracoval s nimi aj na vypracovaní verejného dokumentu národných požiadaviek, adresovanému cisárovi – slovenského prestolného prosbopisu.

V roku 1842 vyšiel z Hurbanovej iniciatívy almanach Nitra. Uverejnil v ňom vlastnenecké básne i prozaické žánre, viažuce sa obsahovo k obdobiu Veľkej Moravy, ktorú všeobecne národovci v 19. storočí považovali za pôvodné kráľovstvo Slovákov. O rok neskôr prijal ponuku stať sa farárom v Hlbokom, ktoré sa mu stalo celoživotným pôsobiskom. V júli 1843 sa na hlbockej fare konalo známe pamätné podujatie – schôdzka Ľudovíta Štúra, Jozefa Miloslava Hurbana a Michala Miloslava Hodžu, na ktorej sa definitívne dohodlo o zavedení novej spisovnej slovenčiny na základe stredoslovenského dialektu. Hurban, povzbudený týmto činom, sa rozhodol vydať druhý ročník Nitry (1844) v novom slovenskom jazyku. Almanach, ktorý bol vôbec prvou v štúrovskej slovenčine vydanou tlačou, otvoril vo verejnosti širokú diskusiu, ktorá sa zintenzívnila najmä po vzniku Štúrových Slovenských národných novín (1845). Začali sa spory o slovenčinu. Ján Kollár napísal spis Hlasy o potrebe jednoty spisovného jazyka pre Čechov, Moravanov a Slovákov, v ktorom hrubo odsúdil jazykové snahy štúrovcov. Medzitým začal J. M. Hurban vydávať Slovenské pohľady na vedy, umenie a literatúru (1846), časopis, ktorý sa zapísal medzi najstaršie literárnovedné periodiká v strednej Európe. V jeho prvom čísle uverejnil rozsiahlu odpoveď na Kollárov pamflet a dôkladne obhajoval oprávnenosť novej spisovnej reči i v súvislosti s kritikou českých intelektuálov. V otázke slovenčiny sa stal Hurban aktívnym iniciátorom zjednotenia jazykovej dvojkoľajnosti katolíckeho a evanjelického smeru na Slovensku. Na podporu spolupráce katolíkov s evanjelikmi pracoval od roku 1844 spolok Tatrín, ktorého zakladajúcim členom bol aj J. M. Hurban. Štvrté zasadnutie Tatrína, v roku 1847, prinieslo štúrovcom isté zadosťučinenie, keď sa za novú jazykovú formu postavili nielen evanjelici, ale i katolíci. Bolo to znamenie, že proces integrácie katolíckeho a evanjelického smeru, ako aj snaha pozdvihnúť národný život na Slovensku na báze jednotnej spisovnej reči, pokročili.

Polovica štyridsiatych rokov 19. storočia bola zrejme najdynamickejším obdobím v Hurbanovom živote. Nielen z hľadiska verejnej činnosti, ale aj z hľadiska prehodnocovania vnútorných postojov. Búrky spoločenského života, zápas s kritikmi a neutíchajúci konfrontačný tón vybrúsili Hurbanovu odvahu k obdivuhodnej priamosti. Tú potreboval, hoci to znie paradoxne, i vtedy, keď v roku 1845 oznamoval svojmu priateľovi Ľudovítovi Štúrovi radostnú zvesť - svoj zámer oženiť sa. Štúr, ktorý viackrát obhájil svoju pripravenosť priniesť všetky obety pre národ, videl v rodinnom živote hrozbu zraniteľnosti pri vykonávaní verejných úloh. Nebolo to len kvôli usadlému životnému štýlu, aký obyčajne rodinný život prináša, ale najmä preto, lebo v časoch ťažkého politického prenasledovania videl v rodine hrozbu najcitlivejšej zraniteľnosti a latentnú prekážku vo vernosti pôvodným ideálom. Hurbana, ktorého považoval za jedného z najschopnejších slovenských intelektuálov, od tohto úmyslu odhováral ešte tri dni pred svadobným obradom. Štúrove názory na manželstvo predtým zdieľal aj Hurban, pravdaže len do času, kým sa nezahľadel do Anny Jurkovičovej. Priateľa, tvrdiaceho, že ide nie na svadbu, ale *„Miloslavovi na pohreb,“* presviedčal o neopodstatnenosti jeho obáv. Slovo dodržal. Jeho postoje boli v nasledujúcom období dokonca miestami radikálnejšie ako Štúrove.

Odhodlanosť, priamosť, ale i výborné praktické schopnosti uplatnil Jozef Miloslav Hurban najmarkantnejšie počas obdobia 1848-1849. Na pozadí revolučných udalostí štúrovci vyhlásili v máji 1848 v Liptovskom Sv. Mikuláši Žiadosti slovenského národa, ktoré požadovali vyriešiť slovensko - maďarské vzťahy na princípe rovnoprávnosti. Ich program vychádzal z tzv. Nitrianskych žiadostí, ktoré skoncipoval Hurban v apríli toho roku a ktoré boli vyhlásené v Brezovej pod Bradlom. Uhorská vláda vydala na Jozefa Miloslava Hurbana, Michala Miloslava Hodžu a Ľudovíta Štúra za ich politické aktivity zatykač.

Za týchto okolností odcestoval Hurban do Prahy, aby sa spolu s Ľudovítom Štúrom a Michalom Miloslavom Hodžom zúčastnil významného slovanského podujatia. V Prahe bol zvolený do *„veľkého výboru,“* ktorý mal pripraviť program Slovanského zjazdu. Počas jeho priebehu sa potom profiloval ako charizmatický diskutér s odvážnymi názormi. Slovanský zjazd bol predčasne ukončený kvôli vypuknutiu pražského povstania, ktorého aktívnym účastníkom sa stal aj činorodý a akcieschopný Hurban. Po jeho potlačení odcestoval na Balkán k Chorvátom a Srbom, u ktorých hľadal pomoc pri organizovaní boja Slovákov proti uhorskej vláde. V Záhrebe vyzvali Chorváti Hurbana, aby prehovoril v ich parlamente, v sabore. Jeho ohnivú reč poslanci prerušovali aplauzom a súhlasnými výkrikmi. Podporu Chorvátov jednoznačne získal. Z Balkánu sa Hurban s podlomeným zdravím presunul do Viedne, kde začali praktické prípravy na ozbrojené vystúpenie slovenského dobrovoľníckeho vojska. V metropole habsburskej monarchie bola 16. septembra vytvorená Slovenská národná rada ako historicky prvý politický orgán Slovákov. Za jej predsedu bol zvolený Jozef Miloslav Hurban.

Hurbanov politický význam vzrástol, a postrehli to i Maďari. Od májového zatykača, v ktorom uhorská vláda sľubovala za jeho dolapenie odmenu sto zlatých, sa vypísaná cena za štyri mesiace podstatne zvýšila. V septembri už bola uhorská vláda ochotná vyplatiť za Hurbanovu hlavu tridsaťnásobok pôvodnej sumy. Vešali sa letáky, zobrazujúce Hurbana na šibenici a zatiaľčo Hurban bojoval s mečom v ruke, k Anne Hurbanovej sa niesli chýry, že jej manžela obesili.

V priebehu slovenského dobrovoľníckeho povstania 1848 – 1849 preukázal tento pozoruhodný evanjelický kňaz vynikajúce organizačné schopnosti a nepochybne aj vojenské nadanie. Stal sa hlavnou osobnosťou a politickým vodcom dobrovoľníckeho vojska a spolupracoval na pláne autonómneho postavenia Slovenska v rámci habsburskej monarchie, ktorý bol na jar 1849 v Olomouci predložený cisárovi Františkovi Jozefovi I.

Tri slovenské výpravy boli nakoniec zneužité v prospech rakúskej politiky a nenaplnené sľuby viedenských politikov presvedčili Slovákov, že Viedeň im v národných požiadavkách nepomôže.

V porevolučnom období sa Hurban, podobne ako Ľudovít Štúr, ocitol pod policajným dozorom. Vrátil sa k pastoračnej činnosti v Hlbokom a k pôvodným, najmä literárnym aktivitám. V roku 1851 dostal opäť povolenie vydávať Slovenské pohľady, ktorých kontinuita však bola, podobne ako v minulom prípade, po necelých dvoch rokoch vydávania prerušená.

Po páde Bachovho absolutizmu sa opäť začal intenzívnejšie angažovať v politickej oblasti. Od začiatku šestdesiatych rokov, keď sa v rámci slovenského verejného života dostávala do popredia nová generácia, sa aktívne zúčastňoval všetkých národných podujatí. V roku 1861 predložil viedenskému ministerstvu vnútra a potom ako člen delegácie aj cisárovi Františkovi Jozefovi I. požiadavky memoranda, vyjadrujúce protest proti maďarskému útlaku a požadujúce začleniť Slovensko ako autonómny subjekt s vlastnou vládou a snemom pod patronát ríše. Hoci štátna rada vo Viedni zamietla autonómne postavenie Slovenska, praktickým výsledkom slovenských politických aktivít bolo povolenie založiť národný spolok - Maticu slovenskú. Na zakladajúcom zhromaždení bol Hurban zvolený za *„výborníka“*.

Naďalej bol činný i na poli literárnom a vyjadroval sa k pálčivým cirkevným a národným problémom. Začal vydávať Cirkevné listy, ktorých prvé číslo vyšlo v roku 1863, pri príležitosti tisíceho výročia príchodu kresťanskej misie Cyrila a Metoda. K Cirkevným listom krátky čas vydával literárnu prílohu Stráž na Sione. Angažoval sa v otázke zavedenia Protestantského patentu a v roku 1866 sa po smrti Karola Kuzmányho stal superintendentom slovenskej evanjelickej patentálnej cirkvi.

Koncom šesťdesiatych rokov ho spoločenská situácia v krajine a maďarizačný tlak, ktorý od rakúsko-uhorského vyrovnania v roku 1868 výrazne zosilnel, motivovali uverejňovať kritické a polemické články, za čo bol opakovane väznený a pokutovaný.

V roku 1875 zrušila uhorská vláda Maticu slovenskú a všetky tri slovenské gymnáziá. Hurbanovo kritické pero znova spôsobilo, že bol nútený vymeniť pohodlie hlbockej fary za štátne väzenie. Tentokrát dostal i zákaz vydávať Cirkevné listy.

Ako protest proti maďarizačnému tlaku vydal ďalší ročník almanachu Nitra (1876) v češtine. Týmto rozporuplným krokom, ktorý sa na slovenskej strane stretol s nepochopením a s odsúdením, sa Hurban pokúsil nadviazať na starú tradíciu československej jednoty. Vývoj však už medzitým pokročil, Slováci i Česi sa uberali odlišnou cestou národného vývoja a úsilie obnoviť spoločný literárny jazyk v druhej polovici 19. storočia bolo značným anachronizmom. Hurban to neskôr trpko pochopil.

Politických aktivít sa zúčastňoval aj v poslednej dekáde svojho života - snažil sa o obnovenie Matice slovenskej, neúspešne žiadal panovníka o audienciu a rovnako neúspešne kandidoval do uhorského snemu za Slovenskú národnú stranu, na ktorej vzniku (1871) bol tiež aktívne účastný.

V osemdesiatych rokoch sa venoval memoárovej literatúre. V Slovenských pohľadoch, ktoré vtedy v Martine vydával jeho syn Svetozár Hurban Vajanský, uverejňoval podrobný, žiaľ nedokončný životopis Ľudovíta Štúra.

Zoslabnutý vekom a chorobou, Jozef Miloslav Hurban 21. februára 1888 v Hlbokom zomrel. Správu o jeho smrti priniesli takmer všetky slovanské časopisy. Maďarské zásahy však neprestali ani Hurbanovou smrťou. Hlbočania boli prinútení pochovať svojho farára na nenápadnejšie miesto, ako pôvodne zamýšľali. Aj štyri roky po Hurbanovej smrti, pri odhaľovaní pomníka na jeho hrobe, uhorské úrady zakázali prístup k hrobu nielen verejnosti, ale aj vdove a deťom. Roztrpčený Svetozár Hurban Vajanský v tejto súvislosti uverejnil v Národných novinách článok Hyenizmus v Uhrách, za ktorý bol odúdený na vysokú finančnú pokutu a ročné väzenie.

Za tú našu slovenčinu

Sto rokov od založenia Slovenskej ligy v Amerike

(Dokončenie z 1. strany)

Americkí Slováci však mali mimoriadne veľký zmysel pre spolkový život. Koncom 19. storočia jestvovalo v USA celkovo 277 slovenských spolkov. Už v roku 1885 si založili svoje prvé noviny, písané zo začiatku v šarišskom a v spišskom nárečí. Prvými novinami, písanými na americkej pôde v spisovnej slovenčine a v slovenskom duchu, bola Nová vlasť, na stránkach ktorej od roku 1888 propagoval Peter Víťazoslav Rovnianek ideu založenia celonárodnej slovenskej organizácie „na spôsob Matice slovenskej“, ktorá by zjednocovala Slovákov v USA bez rozdielu konfesie, ako aj politického presvedčenia. Podľa Rovnianka mala táto celoamerická organizácia pomáhať nielen americkým Slovákom, ale aj Slovákom v Uhorsku, a mala im nahradiť zlikvidovanú Maticu slovenskú.

Cesta k vytvoreniu americkej Matice nebola však priamočiara a ani jednoduchá, a to aj napriek tomu, že s Rovniankovou myšlienkou všetci súhlasili. Dvaja uznávaní vodcovia amerických Slovákov Peter V. Rovnianek a Štefan Furdek nemali totiž jednotný názor na charakter takejto celonárodnej ustanovizne. Rovnianek chcel, aby bola vybudovaná na matičných princípoch ako nadkonfesionálna a nadstranícka. Na druhej strane Furdek túto koncepciu zásadne odmietal, ako nehodiacu sa na americké pomery, a chcel vytvoriť strešnú organizáciu len na katolícko-konfesionálnom základe. Také isté stanovisko zaujímali aj slovenskí grécko-katolíci, ako aj slovenskí evanjelici.

Pri hodnotení uvedených postojov oboch vodcov amerických Slovákov musíme vychádzať z reálnej, dobovej situácie a zohľadňovať pritom aj základné spoločenské procesy prebiehajúce koncom 19. storočia v americkej spoločnosti. Rovniankovi ako aj Furdekovi rovnako ležal na srdci osud národa tak v Amerike, ako aj v starej vlasti. Furdek, ako katolícky kňaz, s veľkou obavou sledoval negatívny vplyv amerického spôsobu života na slovenskú komunitu. Kult dolára, honba za materiálnymi statkami, spotrebný spôsob života, snaha čím skôr sa „integrovať“ do americkej spoločnosti prinášali so sebou nielen stratu národnosti, ale aj viery. Americký liberalizmu totiž rozkladal nielen národnú, ale aj kresťanskú pospolitosť. Furdek z vlastnej skúsenosti videl, že všetky tie americké spolky, pokiaľ neboli organizované na prísne konfesionálnom základe sa veľmi často zmenili na spolky proticirkevné a protináboženské.

Slovenská Amerika sa na prelome 80. a 90. rokov 19. storočia rozdelila na dva nezmieriteľné tábory: národniarov, organizovaných od roku 1890 v Národnom slovenskom spolku, vedených Petrom V. Rovniankom; slovenských katolíkov, organizovaných takisto od roku 1890 v 1. Slovenskej katolíckej jednote, vedených Štefanom Furdekom. (Slovenskí evanjelici si podobne vytvorili svoj konfesionálny spolok 1. Slovenskú evanjelickú jednotu na čele s Pavlom Harbuľom.) Až po takmer 20. rokoch vzájomných súbojov a sporov (niektoré, mali svoju dohru aj pred súdom) začalo konečne svitať aj na lepšie časy. Začiatkom 20. storočia oba rozhašterené tábory urobili hrubú čiaru za minulosťou a zmierili sa. Furdekovci nakoniec uznali opodstatnenosť Rovniankovej myšlienky vytvoriť celoamerickú organizáciu na matičných základoch. Svoju úlohu v tomto zmierovacom procese zohrala najmä vrcholiaca maďarizácia, ako aj kruté prenasledovanie slovenských kňazov a vôbec celej slovenskej inteligencie v Uhorsku.

„Deň vzkriesenia“, ako ho nazval Štefan Furdek, sa konal 26. mája 1907 na zasadnutí prvého Slovenského národného kongresu v Clevelande, na ktorom bola založená Slovenská liga v Amerike. Za účasti 10 000 amerických Slovákov bola prvýkrát na americkej pôde takýmto mohutným spôsobom manifestovaná slovenská národná jednota.

Peter Víťazoslav Rovnianek vo svojom prejave na zasadnutí Slovenského národného kongresu vyzdvihoval, že veľkolepá manifestácia amerických Slovákov v Clevelande je mohutnou odpoveďou na podlú lož reprezentanta maďarského liberalizmu, ministra vnútra Kolomana Tiszu, ktorý v odpovedi na interpeláciu v peštianskom parlamente, týkajúcu sa zlikvidovanej Matice slovenskej, arogantne vyhlásil, že slovenský národ neexistuje.

Slovenská liga bola v zahraničí prvou slovenskou politickou ustanovizňou, v rámci ktorej sa od jej založenia otvorene hovorilo aj o možnosti riešiť slovenskú otázku mimo Uhorska, respektíve mimo monarchie. Vo svojom programe vychádzala z koncepcie samobytného slovenského národa a slovenskú otázku ponímala samostatne, aj ako otázku medzinárodnú.

A bola to práve Slovenská liga, ktorá dosiahla u americkej vlády, že pri sčítaní ľudu v USA v roku 1910, keď v Uhorsku násilná maďarizácia dosahovala svoj vrchol, sa za základné kritérium pri sčítaní vzala národná, a nie štátna príslušnosť. Americkí Slováci týmto dosiahli, že slovenský národ bol prvýkrát vo svojej histórii oficiálne uznaný vládnou mocou ako národ svojbytný. (V tejto súvislosti stojí snáď za zmienku, že pražská vláda, s výnimkou prezidenta Beneša, sa k tomuto kroku odhodlala najmä po nátlaku Moskvy, až v roku 1945.)

Politické koncepcie amerických Slovákov boli ovplyvňované predovšetkým americkým životom. Myšlienky štátnej nezávislosti, federalizmu, práva národov na sebaurčenie, demokracie, rovnosti, slobody prenikali čím ďalej tým viac do programu, ako aj do činnosti Slovenskej ligy, a následne ovplyvňovali politické myslenie amerických Slovákov. Americkí Slováci boli v zahraničí prví, čo otvorene diskutovali aj o koncepcii štátnej samostatnosti Slovenska. V týchto diskusiách, sporoch a polemikách sa v období Prvej svetovej vojny začala nakoniec presadzovať koncepcia založenia spoločného štátu Slovákov a Čechov. Svoju úlohu pritom zohrali aj hlasy zo Slovenska.

Keď však americkí Slováci zistili, že česká politická reprezentácia sa vierolomne zachovala k záväzkom vyplývajúcim z podpísaných dohôd, celou svojou energiou sa zapojili do autonomistického hnutia. Mimoriadne pobúrenie medzi nimi vyvolal aj postoj prezidenta Masaryka k ním podpísanej Pittsburskej dohode, ktorú verejne označil „za nezáväzný zdrap papiera“, a najmä jeho arogantné vyhlásenia v duchu liberála Kolomana Tiszu – niet slovenského národa, existuje len „národ československý“. Obdobie rokov 1918-1938 môžeme v dejinách Slovenskej ligy označiť ako zápas za uznania národnej svojbytnosti Slovákov v Česko-Slovensku, a za naplnenie Pittsburskej dohody. Čechoslovakizmus (etnický, alebo po roku 1945 etatistický) stal sa jednou z hlavných príčin zániku Česko-Slovenska, tak v roku 1939, ako aj v roku 1992.

Koncom 30. rokov minulého storočia sa Slovensko a Slováci ocitli medzi dvoma mlynskými kameňmi, ktoré predstavovali na východe Stalinove boľševické Rusko a na západe Hitlerove nacistické Nemecko. V ťažkých a zložitých rokoch pred Druhou svetovou vojnou, bez vlastného pričinenia, bola prvá Slovenská republika, v dôsledku radikálnych zmien veľmocenských sfér vplyvu na európskom kontinente, začlenená do nemeckej záujmovej sféry. (Táto situácia sa paradoxným spôsobom zopakovala aj v roku 1945, keď diktátora Hitlera nahradil v strednej Európe diktátor Stalin.) Pokusy slovenskej politickej reprezentácie zabezpečiť pre Slovensko nezávislejšie postavenie, Berlín hneď na začiatku veľmi rýchlo eliminoval.

Slovenská liga privítala štátnu nezávislosť Slovenska. Ústredná správa Slovenskej ligy na zasadnutí 12. mája 1939 v Pittsburgu sa rozhodla využiť svoju prestíž a podniknúť kroky, aby vláda USA uznala Slovenskú republiku. Ako píše vtedajší predseda Ligy Mons. František Duboš: „Niet pochybnosti o tom, že by sa to bolo aj podarilo, keby sa nebola rozpútala Druhá svetová vojna“.

Takisto slovenská politická reprezentácia podala priateľskú ruku americkým Slovákom. Predseda slovenskej vlády Jozef Tiso, práve prostredníctvom Slovenskej ligy, poslal koncom mája 1939 americkým Slovákom rozsiahle Posolstvo, v ktorom vysvetľoval okolnosti vzniku samostatného štátu a vyzval všetkých amerických Slovákov na spoluprácu. V Posolstve označil Slovenskú ligu ako vrcholnú predstaviteľku amerických Slovákov, a ako „dôslednú a neohrozenú zástankyňu slovenských práv“. Posolstvo predsedu vlády malo veľkú publicitu v americkej krajanskej tlači, a slovenská Amerika sa koncom 30. rokov postavila na stranu slovenskej štátnej slobody.

Po vypuknutí vojnového konfliktu v Európe sa Liga dostala do zložitej situácie. Stala sa premetom systematických útokov českej politickej emigrácie, reprezentovanej v USA vedúcim česko-slovenskej informačnej kancelárie Jánom Papánkom, ktorá v očiach americkej verejnosti označovala Slovenskú ligu ako „pronacistickú“ a „profašistickú“ organizáciu. V dôsledku týchto lživých obvinení papánkovcov FBI niekoľkokrát vykonala neohlásené prehliadky Ústrednej správy Slovenskej ligy, zabavila jej archívny a iný dokumentačný materiál, a ako zločincov vyšetrovala a tajne sledovala jej vedúcich funkcionárov. Cieľom týchto zlomyseľných útokov proti Slovenskej lige bolo v prvom rade zastrašiť a umlčať slovenskú Ameriku, a dosiahnuť u americkej vlády rozpustenie Ligy. Slovákom združených v Slovenskej lige – v dôsledku falošných obvinení papánkovcov – reálne hrozilo, že podobne ako Japonci a Nemci žijúci v USA, aj oni sa dostanú do internačných táborov. Povedané slovami Mikuláša Šprinca, vyslovenými pri 50. výročí založenia Ligy – „Tí, ktorí chceli zabiť slovenský národ, chceli zabiť za hranicami Slovenska aj Slovenskú ligu v Amerike“.

Napriek tomu, že čechoslováci mali v USA silnú politickú, ekonomickú a mediálnu lobby, ako aj evidentnú podporu vládnych kruhov, podarilo sa vedeniu Ligy vyvrátiť ich zlomyseľné dezinformácie. Svoje vlastenecké cítenie preukázali ligári nie intrigami, ale konkrétnou prácou na prospech svojej americkej vlasti. Pod vedením Ligy upísali americkí Slováci viac ako 52 miliónov USD na americkú vojnovú pôžičku. Vláda USA mimoriadne vysoko ocenila tento vlastenecký postoj. Výrazom tohto uznania bolo aj pomenovanie 4 vojnových lodí (jedna z nich niesla aj meno Štefana Furdeka) a 5 lietadiel po predstaviteľoch slovenského národa, ako aj po Slovenskej lige v Amerike.

Po roku 1945 Slovenská liga stála jednoznačne a nekompromisne na pozícii obhajoby slovenskej štátnej nezávislosti. Dovolávajúc sa Atlantickej charty, ako aj Charty OSN, usilovala sa dosiahnuť, aby sa pod medzinárodným dozorom konal na Slovensku plebiscit o tom, či sa Slovensko chce stať súčasťou Česko-Slovenska, a tým aj súčasťou sovietskej sféry vplyvu, alebo zostať samostatným štátom. Liga obetavo pomáhala aj utečencom z ľudovodemokratického Česko-Slovenska. Informovala medzinárodnú verejnosť o porušovaní ľudských práv na Slovensku, prenasledovaní cirkví, politických oponentov, zásahov do súkromného vlastníctva. Keď americkí Slováci porovnávali zahraničnopolitické postavenie prvej Slovenskej republiky s postavením ľudovodemokratickej Č-SR konštatovali, že „nikdy činitelia Slovenskej republiky neprejavovali toľko málo osobného sebavedomia a národnej hrdosti, nikdy sa nedali strhnúť k podobnej servilnosti, v pomere k Nemecku, ako sme toho svedkami v prípade Dr. Beneša a jeho spolupracovníkov v pomere k ZSSR“. Americkí Slováci sa pýtali, keďže po totálnej porážke Nemecka nebolo mocnosti, ktorá by bezprostredne ohrozovala Č-SR, proti komu vlastne smeruje pakt Stalina s Benešom, podpísaný v Moskve v decembri 1943? „Nech situáciu skúmame z ktorejkoľvek strany, mienená môže byť iba spoločná vojenská akcia sovietsko-československá v prípade konfliktu sovietsko-anglosaského“.

Na báze boja proti svetovému komunizmu, za obnovu štátnej samostatnosti Slovenskej republiky, Slovenská liga úzko spolupracovala aj so slovenským politickým exilom. Aj napriek určitým zaváhaniam na prelome 40. a 50. rokov minulého storočia Liga prispela k zjednocovaniu slovenského politického exilu, rozdeleného po roku 1948 na dve súperiace krídla. Tento proces bol zavŕšený začiatkom 70. rokov minulého storočia založením Svetového kongresu Slovákov, ktorý prevzal funkciu a program Slovenskej ligy v Amerike. Jeho zakladajúcim členom sa stala aj Slovenská liga. Prejavom uznania jej dovtedajšej práce bolo, že predseda Slovenskej ligy sa stal prvým podpredsedom Svetového kongresu Slovákov.

Slovenská liga v Amerike už celé jedno storočie nezištne pracuje na prospech slovenského národa v starej vlasti, a súčasne sa usiluje aj o zachovanie slovenského života v USA v duchu svojho pôvodného hesla „Za tú našu slovenčinu“. Za uplynulých sto rokov prešla slovenská komunita v USA komplikovaným vývojom. V podstate bez akejkoľvek podpory a pomoci z vonku boli americkí Slováci odkázaní len na seba, keďže slovenský národ nemal svoj vlastný štát, ktorý by sa prirodzene staral o svoje menšiny v zahraničí. Dnes je už najvyšší čas, aby Slovenská republika, o ktorú sa v nemalej miere zaslúžili aj americkí Slováci, začala konečne splácať svoj – dalo by sa povedať– storočný dlh voči nim, a prispela týmto k udržaniu slovenského národného života v USA, k záchrane a ochrane slovensko-amerického kultúrneho dedičstva, a oboznamovala s ním čo najširšie vrstvy národa.

JÁN BOBÁK

Tento príspevok odznel na úvod konferencie venovanej 100. výročiu založenia Slovenskej ligy v Amerike, ktorú usporiadala Matica slovenská v dňoch 14.-15. mája 2006 v Bratislave

Som rád...

Som rád...
že ešte stále vidím v meste stromy... Hoci ich je stále menej.
Som rád...
že ešte časť našich detí a dospelých neprestala čítať knihy.
Som rád...
že ešte kde-tu počuť slová vlasť, národ, úcta, láska a obetavosť.
Som rád...
že sa rodí toľko nových detí, pretože s deťmi prichádza vždy nová nádej.
Som rád...
keď vidím živé oči mladých.
Som rád...
keď vidím živé oči starých, múdre, chápajúce.
Som rád...
že ešte stále jestvujú aj u nás ľudia, ktorí vedia, že na prvom mieste v rebríčku hodnôt má byť láska, a nie peniaze.
Som rád...
že v mestách je stále viac miest, kde sa nesmie fajčiť.
Som rád...
že ešte stále vyrastajú aj múdri mladí ľudia aj napriek neúcte vlád k vzdelaniu.
Som rád...
že vraj naši politici sa postupne stanú obetavými a budú myslieť aj na národ.
Som rád...
že sme sa ešte celkom nestali národom otrokov v obchodných domoch a automobilkách.
Som rád...
že ešte vôbec máme nemocnice a lekárov.
Som rád...
že pomedzi železobetónové banky plné zlatých teliat a zlovestných symbolov ešte vidno zopár budov, ktorých fasády boli vytvorené nielen kvôli účelnosti, ale aj pre krásu.
Som rád...
že máme veľa starých učiteľov, ktorí sú ochotní kvalitne učiť aj za žobračenky, ktoré sa nazývajú platmi.
Som rád...
že je Boh, že nie sme celkom sami...

VÍŤAZOSLAV KUBIČKA
Autor je hudobný skladateľ

MARGARÉTA PARTELOVÁ

Kátlovce Paľa Ušáka Olivu napriek dažďu žiarili láskou

XVI. ročník súťaže v prednese prózy a poézie základných škôl sa niesol v znamení krásy. Kátlovce už netrpezlivo očakávali priateľov Paľa Ušáka Olivu. Obecný úrad a Základná škola Paľa Ušáka Olivu v Kátlovciach spolu s pani Hanou Kostolanskou, sestrou Paľa Ušáka Olivu a básnikom Teodorom Križkom dôsledne a s láskou pripravili toto nádherné stretnutie duchovnej myšlienky, posolstva Bolo to ako nesenie zelenej olivovej ratolesti, aby aj dnešní mladí ľudia boli nositeľmi a obdivovateľmi krásneho slova, aby nielen recitovali, ale aj sami tvorili.

Pavol Johanes, mladý zanietený starosta obce, vítal hostí s otvorenou náručou. Okrem spomenutých aj Imricha Vaška, dekana Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku a Moniku Kekeliakovú z tej istej fakulty KU, ktorá sa venuje literárnovednému bádaniu poézie Paľa Ušáka Olivu. Privítal aj básnika Teofila Klasa, tajomníka Spolku slovenských spisovateľov, prof. Šimončiča, vzácneho a milého priateľa, znalca a šíriteľa diela P. U. Olivu, Spolok svätého Vojtecha, ktorý zastupovali Slavomír Ondica a Anka Čičmancová, predstaviteľku MO MS v Trnave, Jozefa Mikloška za vydavateľov katolíckej tlače a i.

Kamila Gažová, riaditeľka ZŠ s MŠ P. U. Olivu, otvorila súťaž malých recitátorov, ktorú moderovali Anna Švecová a Lucia Lackovičová, víťazka jedného z predchádzajúcich ročníkov súťaže.

Deň venovaný 66. výročiu úmrtia Paľa Ušáka Olivu, však ešte predtým začalo Svätou omšou. Celebroval ju dôstojný pán dekan Kaňka, ktorý je podľa vlastných slov už viac ako dvanásť rokov šťastným obyvateľom Kátloviec. V homílii pripomenul život i dielo Paľa Ušáka Olivu, i to, že medzi jeho najkrajšie básne patria básne venované nebeskej Matke. Imrich Vaško priblížil v kostole nádhernými slovami poslanie literatúry, i to, že jej základ tvorí Kniha kníh Biblia ako nevyčerpateľný prameň, z ktorého treba piť plnými dúškami. Božie slovo je voda živá. Prítomných pozdravil aj básnik Teofil Klas, ktorého príhovor prinášame nižšie.

Pri pamätníku P. U. Olivu pred kostolom sa účastníci XVI. ročníka súťaže s pietou poklonili veľkému rodákovi Kátloviec. No a potom už miestna spevácka mužská skupina Kátlovani krásnymi piesňami o Kátlovciach otvorila podujatie. Monika Kekeliaková predniesla fragment z doktorskej práce o poézii P. U. Olivu, porovnávajúc dvoch veľkých básnikov - Rudolfa Dilonga a Paľa Ušáka Olivu. „Dilong sny maľuje, Oliva ich kreslí.“ Pani Hana Kostolanská s úctou a vďačne vravela, ako sa veľmi tešíme na jej doktorandskú prácu a podarovala doc. PhDr. Imrichovi Vaškovi, dekanovi FF KU v Ružomberku portrét P. U. Olivu, aby sa vrátil medzi svojich. Sestra básnika bola dojatá, rozprávalo jej srdce a v jej pohľade svietili oči Paľa Ušáka Olivu.

Pani Hilda Michalíková, ktorá je nositeľkou a šíriteľkou odkazu P. U. Olivu od samého začiatku, svojím nezabudnuteľným, zamatovým hlasom interpretovala pozdravy priateľov, ktorí, žiaľ, pre vysoký vek, nemohli prísť osobne. Básnik Svetloslav Veigl prítomným pripomenul listom, že Olivova poézia je posvätená iskrou Ducha svätého. Básnik Ján Motulko odkázal, že zo sily a vôle mu zostala len vôľa, ale aj s manželkou Valériou sú duchom prítomní v Kítlovciach.

Pavol Johanes, starosta obce Kátlovce, ako hostiteľ sa venoval od začiatku všetkým prítomným. V Kátlovciach vládla priateľská rodinná atmosféra. Zvlášť srdečne poďakoval básnikovi Teodorovi Križkovi a Hanke Kostolanskej za prípravu tohto sviatočného podujatia a nezabudol ani na milých hostí, ktorí slávili vzácne životné jubileá. V tejto veľkej rodine totiž nikdy nesmie chýbať pani učiteľka Mária Návojová zo ZŠ Angely Merici v Trnave, ktorá privedie deti do súťaže vynikajúco pripravené, vštepuje im lásku do srdca k poézii a básnikom, ktorí pre nás vytvárali duchovné hodnoty. Tohto roku pritom oslavuje sedemdesiate narodeniny. Aj pani učiteľka Zlata Matláková zo ZŠ Špačince sa dlhé roky obetavo venuje deťom, mladým tvorcom.

Panne Márii - Paľkovej Madone a aj prítomným Ave Máriu zaspieval nádherným hlasom Daniel Čapkovič, sólista opery SND v Bratislave.

Nedeľa je deň Pána, sviatočný deň... Z Olivových oblakov pršalo, pánu Bohu padali slzy, májový zlatý dážď, aby zem mohla vydať svoje plody. No svoje plody vydal aj ostatný ročník recitačnej súťaže.

Vyhodnotenie XVI. ročníka fundovane a na vysokej odbornej úrovni zhodnotil predseda poroty, básnik Teodor Križka. Je majster slova, ktoré vie bravúrne nielen napísať, ale aj predniesť. Slovo v jeho ústach zvoní a vyzýva, aby v našich časoch bolo „viac Ábelov ako je Kainov“, aby sme sa nebáli informačnej, či skôr dezinformačnej potopy, ktorá nás občas zaplavuje, ale aby sme prijali Božie pozvanie do Noemovej archy poézie a krásy.

Už dnes sa tešíme na XVII. ročník jedinečného podujatia, plného vzácnych ľudí a najmä dobrej vôle a viery v silu Slova.

Samuel Bačkády, laureát XVI. ročníka recitačnej súťaže Kátlovce Paľa Ušáka Olivu

LAUREÁT SÚŤAŽE

Samuel BAČKÁDY, 7.roč. ZŠ Angely Merici Trnava

I. kategória - 2. - 4. ročník

1. miesto Mária VAGOVIČOVÁ, 4 roč., ZŠ Angely Merici Trnava
2. miesto Klaudia JANČOVIČOVÁ, 4. ročník, ZŠ a MŠ P. U. Olivu Kátlovce
3. miesto Paola PANGALLOVÁ, 3. roč., ZŠ Jaslovské Bohunice
3. miesto Faustína CHRVALOVÁ, 1. roč., ZŠ s MŠ P. U. Olivu Kátlovce

II. kategória - 5. - 7. ročník

1. miesto neudelené
2. miesto Andrea ROZSYPALOVÁ, 5. roč., Piaristické gymnázium Sv. Jozefa Kalazanského Nitra
3.miesto Lucia PUCZOKOVÁ, 6.roč., ZŠ s MŠ P. U. Olivu Kátlovce

III. kategória - 8. - 9. ročník

1. miesto Mária VALEKOVÁ, 8. roč., ZŠ Angely Merici Trnava
2. miesto Andrea UVÁČKOVÁ, 8 roč., ZŠ s MŠ P. U. Olivu Kátlovce
3. miesto Kristína MAGÁTOVÁ, 9. roč., Piaristické gymnázium Sv. Jozefa Kalazanského Nitra

IV. kategória - Vlastná tvorba

Natália DEŠTÍKOVÁ, 4 roč. ZŠ s MŠ P. U. Olivu Kátlovce -poézia
Tomáš GORDIAN, 6.roč., ZŠ Špačince - poézia
Lenka Huttová, 8. roč., ZŠ Dechtice - poézia
Laura MALUNIAKOVÁ, 3. roč., ZŠ Jaslovské Bohunice - poézia
Dominika ONDREJKOVÁ, 9. roč., ZŠ s MŠ Dobrá Voda - próza
Lucia PUCZOKOVÁ, 6. roč., ZŠ s MŠ P. U. Olivu Kátlovce - poézia

Básnik nepretržite prítomný

Rád som, že sa pamiatka kátlovského rodáka Olivu tak nádejne živí práve v obci, z ktorej pochádzal, z ktorej domovského a domáceho duchovného fluida čerpala jeho citlivá poetická duša tvorivé podnety na povznášanie seba samého, ako aj iných na vrchol krásna, toho krásna, čo odráža v sebe pravé dobro a pravú istotu, pravdu večna. Veď komu už inému, ak nie Kátlovciam, patrí Paľo Ušák Oliva u nás najväčšmi? Patrí im nielen ako vznešený a povznášajúci básnik, nielen ako svedčiaci Kristov kňaz, nielen ako významná kultúrna osobnosť Slovenska, ale aj ako jeden z najväčších svojich najbližších, krv z vlastnej krvi, dych z vlastného dychu.

Minulé roky vniesli Paľa Olivu cieľavedomejšie do kultúrnej pamäti národa. Stalo sa tak vďaka intenzívnejšiemu zaoberaniu sa jeho literárnym dielom, reedíciou jeho publikovaných veršov a najmä pred tromi rokmi vydaním dvojzväzkovej práce Paľo Oliva, pripravenej editorsky prof. Júliusom Paštekom a obsahujúcej okrem tvorcovho zachovaného literárneho diela a zhodnotenia tohto diela aj spomienky naňho. A, pravdaže, stalo sa tak aj vďaka kátlovským recitačným súťažiam, na ktorých kontinuovaní má popri bezprostredných usporiadateľoch (a - nesmiem zabudnúť - účastníkoch) osobitnú zásluhu básnikova sestra, pani Hana Kostolanská-Ušáková. Sú to skutočnosti svedčiace o tom, že básnik nieže stále má čo povedať aj dnešnej našej súčasnosti, ale je v nej nepretržite prítomný ako kultúrna trvalka. Jeho verše sú živé, hovoria živou a krásnou rečou.

Prečo je také dôležité pristavovať sa podľa možnosti čo najčastejšie pri veršoch básnikov katolíckej moderny - a v našom prípade pri veršoch Paľa Ušáka Olivu? Preto, lebo dnešná naša spoločnosť, a s ňou aj literatúra, ktorej prvoradou úlohou by malo byť povznášanie človeka, ocitla sa v bludisku bez hodnotovej orientácie, tápe na smetisku postmoderny, je zneistená a zneisťuje. Básnici katolíckej moderny chceli byť - a stále sú - „podobní hospodárovi, ktorý vynáša zo svojej pokladnice veci nové i staré“ (porov. Mt 13, 52). Kým postmoderna vynáša zo starého zväčša bezcenné haraburdy (totiž zo smetiska, nie z pokladnice) a zaodieva ich do čoraz ohyzdnejšie pôsobiacich výkrikov módy, slovenská katolícka moderna (aj keď treba priznať, že spočiatku toto pomenovanie „z druhej strany“ bolo myslené ako hanlivé) vynášala - a stále vynáša - z pokladnice večných hodnôt skvosty plnohodnotné a prezentuje ich vnútornú poetickú krásu dobovo modernými literárnymi spôsobmi a prostriedkami, svieži, neošúchaným jazykom a obrazmi čerpanými z onej pokladnice (o ktorých Viliam Turčány tvrdí, že „všetky obrazy sú Božie“).

Pre vnútornú čistotu poézie a vysoko postavenú latku krásy, v ktorej, ako som povedal, sa zrkadlí dobro a pravda, je stále ušľachtilá a stále čitateľsky aktuálna tvorba Paľa Ušáka Olivu. Buďme jej ctiteľmi a šíriteľmi.

TEOFIL KLAS

VILIAM HORNÁČEK

Bez názvu a aj – bez úcty!

Sú udalosti, ktoré sa hlboko vryjú do pamäti národa a stávajú sa súčasťou historického vedomia. Tie pekné a dobré sa zapíšu zlatými písmenami a sú zdrojom národného sebavedomia. Oprávneného sebavedomia a zároveň aj uznania a úcty iných. Bolo otvorenie nového SND takouto udalosťou?

Čo sa s nami – „starobylým kultúrnym a historickým národom“ - stalo za tých 87 rokov, od roku 1920, keď sa otváralo vtedajšie SND? Mnohé! Čo sa však zmenilo v našom prístupe k prvej slovenskej scéne? Takmer nič. Áno, na našom postoji k vlastným hodnotám sa skutočne nezmenilo nič. Nielen k hodnotám materiálnym, ktoré sme si (s)pokojne nechali vziať tzv. privatizáciou, či vstupmi tzv. strategických investorov - t. j. nových majiteľov napr. Slovenských telekomunikácií či Slovnaftu alebo VSŽ... Nezmenilo sa nič podstatné ani na našom ľahostajnom a neúctivom postoji k najcitlivejšej a zároveň určujúcej hodnote nášho národného dedičstva – k vlastnej pôvodnej kultúre.

Sú národy, ktoré sa prezentujú svojimi autami či raketami, biotechnológiami, nanotechnológiami, elektronikou... avšak – aj napriek svojej civilizačnej vyspelosti – hodnoty svojho kultúrneho dedičstva kladú na prvé miesto svojej národnej aj štátnej reprezentácie. Wagnera pred mercedesy, Verdiho pred ferrari... Ale vždy len vlastnú pôvodnú tvorbu! V slušnej spoločnosti – a takou kultúrna verejnosť bezpochyby je – sa „pýšenie cudzím perím“ nenosí. Nepatrí sa to. Navyše, takéto konanie je hodnotené ako nedostatok sebavedomia a sebaúcty, ktoré prezrádzajú invenčnú chudobu a tvorivú neschopnosť, teda aj nepôvodnosť. Napokon, pýšenie sa cudzím a zanedbávanie vlastného je prejav duševného a morálneho úpadku, ba až istou formou zvrhlosti...

Čo sa vlastne 14. apríla 2007 stalo, resp. nestalo?

Nuž, stalo sa kadečo. No dlho očakávané „slávnostné otvorenie nového Slovenského národného divadla“, prvého skutočne vlastného v našich dejinách – sa určite nekonalo! Oveľa viac to bolo – „sklamanie z víťazstva“. To však tiež celkom nevystihuje pocity tých, ktorí ho vybojovali. Doslova vybojovali! Aj označenie - „poníženie slovenskej kultúry“ - je prislabé. Určite to nebola ani očakávaná – „celonárodná slávnosť slovenskej kultúry“. Čo teda? Bol to – podlý úder a urážka národa! O to podlejší, že bol nezaslúžený. A bol to úder v nečakanej chvíli a urážka od tých, od ktorých by ju človek – ani národ – čakať nemal.

Začalo sa to už dávno pred týmto dátumom „celonárodným zatajovaním“ programu otvorenia Národného – pred národom. Dnes už všetci vieme – prečo! Už týmto sa v nevábnej nahote obnažila koncepčná neujasnenosť, takmer amatérska nezorientovanosť a organizačná neschopnosť kompetentných. Všetkým – okrem nich – bolo nad slnko jasnejšie, že máme jedinečnú príležitosť prezentovať klenoty pôvodnej slovenskej tvorby tak, aby vyzneli a zapôsobili čo najlepšie. Dokonca sa to od nás aj očakávalo! Kto by sa nazdal, že sa taká samozrejmosť zvrhne na takú nenáležitú dramaturgiu, akou sa predstavil tento „galavečer na úkor našich tvorcov“. Dokonca otváraná „novostavba“ – v skutočnosti národná inštitúcia a symbol štátu prvoradého významu – nemá ani meno! Chýba jej aj štátny znak. A podľa všetkého – nie vinou architektov. Dokazuje to dokument schválený ešte v roku 2002 s názvom *„Vonkajší informačný systém – štátne znaky a nadpisy*“, ktorý užívateľovi – teda vedeniu SND – ukladá, aby budovu v zmysle projektu riadne označil za financie, ktoré mu na to boli pridelené.

Navyše! A či si slovenský národ rovnako nezaslúži na čestnom mieste nápis – „Národ sebe“? Alebo, aby sme boli pôvodní, nápis – „Národ svojej kultúre“? Veď to bol slovenský národ, ktorý si na slovenskom území a za slovenské prostriedky postavil svoje prvé Slovenské národné divadlo. Podľa štatistík sa na jeho vybudovaní podieľal každý slovenský občan sumou 900,- Sk. A predstavitelia „Trojkráľovej zbierky na SND“ prispeli na hlavu ešte o 1000,- Sk naviac. Vďačne a na úžitok pôvodnému určeniu SND! Aj autori projektu boli a sú – slovenskí. Napokon, aj záverečný zápas (a vinou „kompetentných nekompetentných“ skôr „trapas“), ktorým sa zachránilo nové SND pred nevýhodným a potupným odpredajom zahraničnému investorovi – aj ten vybojovala slovenská kultúrna verejnosť! Vtedy vzorovo jednotná, a preto aj úspešná...

Teda nie (vraj megalomanská) budova, ani (nadbytočná a nepotrebná) štátna inštitúcia, či nebodaj (takej slávy nehodný) národ... sú na vine. Vinní sú všetci, ktorí boli poverení zabezpečiť slávnostné otvorenie SND! Čím sú vinní? Generálnym zlyhaním na „celej čiare“, ktorá mala byť novou štartovacou čiarou – v nových slobodných podmienkach – nového plodného tvorivého obdobia slovenskej kultúry, v ktorom by sme (konečne bez cudzích obmedzovaní) zúročili všetko, čo slovenský národ a jeho veľké osobnosti vytvorili. Nestalo sa! Bola zmarená tá najexkluzívnejšia príležitosť ukázať sa pred svetom v tom najlepšom svetle – vlastnou tvorbou.

Kým bola zmarená táto jedinečná príležitosť? Kto začachroval „korunovačný chrám slovenskej kultúry“ - ako sme hrdo, a aj s primeraným pátosom, naše prvé slovenské národné nazvali - a zmenil ho na estrádnu halu a „tančiareň“?! Na strane druhej - kto bol touto „slávnostnou bezočivosťou“, kde dominovali „variagskí hostia“ nad domácimi hostiteľmi - oklamaný, zosmiešnený, ponížený, potupený...? Kto zostal vykázaný – ako nepozvaný a aj nežiaduci – pred bránami svojho Národného?

To, čo sa stalo pri tzv. slávnostnom otvorení nového SND, nie je iba neschopnosť, bezradnosť či stereotyp sluhovského komplexu menejcennosti vedenia SND. Vzhľadom na ich vzdelanie je to vedomé ignorantstvo, ktorého následkom (či zámerom?) môže byť aj snaha: znechutiť a otráviť aj ten posledných čistý prameň našich hodnôt, zbaviť nás aj zvyšku sebavedomia a napokon aj oprávnenia nazývať sa kultúrnym národom. A ďalej nás predstavovať ako „větev národa českého“, či ako národ síce schopný reprodukovať cudzie, nie však tvoriť vlastné...

Nech už boli motívy, príčiny alebo zámery akékoľvek - inkriminované otvorenie nebolo ani slovenské, ani národné, ani slávnostné a už vonkoncom nie – dôstojné!

Aj keď - sme akí sme a oslavovať skutočne nevieme – aspoň pri historicky neopakovateľných výnimočných aktoch celoštátneho významu a medzinárodného dosahu treba vydať zo seba všetko to najlepšie, aby sme sa predstavili na tej najvyššej úrovni. Takýto výkon však vyžaduje po každej stránke elitu. Aké to – mohlo a malo – byť, keby rozhodovala skutočná elita?

Predovšetkým – sviatok všetkých treba oznámiť všetkým! Celé Slovensko malo byť (nie polepené) – vyzdobené pútačmi oznamujúcimi celému národu radostnú zvesť a pozývajúcimi do slovenskej metropoly všetkých milovníkov a obdivovateľov divadelného umenia a kultúry na celonárodnú slávnosť - „Deň SND“. V uliciach a na námestiach mali mladí adepti umenia a poslucháči AMU predvádzať svoje schopnosti – upútať, zabaviť, potešiť... a prezentáciou divadelných kostýmov vytvoriť sviatočnú „karnevalovú“ náladu. Pre tých, ktorí prišli aj za poučením, mali byť inštalované výstavy na tému „história slovenského divadelníctva“. A to od čias prvých ochotníkov až po našich dnešných profesionálov doma aj v zahraničí, od „valašskej školy – stodoly“ až po nové SND. A mohli sme – mali sme - „zahviezdiť“, veď máme čo ukázať - a veru aj svetu! Veď takých „pánov a dámy“ v hereckej či speváckej oblasti divadelného umenia – akých dalo kultúre Slovensko druhej polovice 20. storočia – má iba málokto. A spolu s touto výstavou, kde sa mali osobne zúčastniť žijúce legendy slovenského divadelníctva, mali byť poriadané aj výstavy portrétov či amatérskej tvorby tých, ktorých život bol spätý s divadlom. Skrátka, v tento sviatočný deň mala Bratislava žiť divadlom a kultúrou! A čo pamätná známka s pečiatkou prvého dňa...?

Potešil by aj predaj kníh našich klasikov, memoárov osobností divadla a ďalších, ktoré by autori podpisovali na autogramiádach. Veď stretnutie so svojím obľúbeným tvorcom, skladateľom či spisovateľom, s populárnym hercom či spevákom... vždy patrilo k sviatočným a nezabudnuteľným chvíľam v živote. Aj fotografi a dokumentaristi si mali prísť na svoje a zaplniť anály našej histórie o niečo, čo v nej ešte nie je a, žiaľ, už ani nebude... V sviatočne vyzdobenom „hlavnom meste osláv“ mali hrať muziky a vystupovať súbory. Veď práve ľudové umenie je tým najčistejším, najbohatším a najpôvodnejším žriedlom našej národnej kultúry!

A deti – naši dedičia a pokračovatelia - mali byť obdarené aspoň pekným a milým zážitkom, či pohladené prívetivým slovom skutočnej celebrity a aj pamätnou spoločnou fotografiou so svojím idolom. Naozaj, koľkým významným a zaslúžilým tvorcom slávy SND – o ktorých sa nik z organizátorov ani len neobzrel - vypadla slza horkosti, keď doma pri televízore videli to, čo videli?

Už dávno predtým mali tiež prebiehať prezentácie - našich najväčších skvostov aj skvostov našich Najväčších - v kinách, v STV, v SRo... a pre tých, ktorí prišli a nedostali sa do SND, mohol byť priamy prenos spolu s kultúrnym programom v amfiteátri. Že nemáme funkčný amfiteáter? Škoda, na takéto a podobné celonárodné udalosti (napr. aj prenos z MS v hokeji) – by sa veru žiadal. Veď spoločné prežívanie historických chvíľ stmeľuje národ najviac.

Vrátim sa však k tomu, čo sa malo odohrať pred a v samotnom SND.

Po časovo presne ohraničenom, oznámenom a s ľudovými interpretmi vopred dohodnutom ukončení „veselice“ – poďakovaním a obdarovaním účinkujúcich pamätnými publikáciami s podpisom ministra či dokonca prezidenta - mala ľudová slávnosť spontánne a za citlivého prispenia réžie podujatia prerásť do slávnostnej časti otvorenia. Ako?

Po privítaní všetkých prítomných pred novým SND sa mali – samozrejme v priamom prenose STV – prihovoriť prezident štátu, minister kultúry a ako posledná generálna riaditeľka SND. Hlava štátu mala prísť pred slávnostne vyzdobené SND za zvukov fanfár a v špalieri čestnej stráže v slávnostných rovnošatách. Nie v sprievode ochranky. Zástupcovia jednotlivých krajov a regiónov Slovenska mali prísť so svojimi erbami a zástavami v tradičných krojoch. Už počujem to naše hanlivé: „sedláci v krojoch“! A prečo nie? Veď ich máme určite väčšie bohatstvo ako napríklad v Nemecku, kde sa ich kroje bežne predávajú v obchodoch - a pri národných slávnostiach sa aj - s hrdosťou nosia! Toto „divadlo pred divadlom“ sa malo odohrávať za prítomnosti zahraničných hostí – najmä našich susedov - na tej najvyššej štátnickej aj umeleckej úrovni. Po prejavoch a prianiach na adresu nového SND – v zmysle zdarného naplnenia jeho poslania pre slovenský národ a jeho kultúru - sa ako úradný akt mal podpísať protokol a prestrihnúť páska. Vzápätí, ako prvé po vstupe do novej budovy – teraz už reprezentačnej inštitúcie a symbolu nášho štátu –mali byť uložené do schránky Základného kameňa pamätné dokumenty – od povolenia stavby, projektov... až po (okrem iných) napr. aj originál Trojkráľovej iniciatívy s podpismi osobností, ktoré sa o záchranu SND zaslúžili. Na takéto otvorenie SND – srdcom aj rozumom, láskou aj úctou – nebolo treba žiadne mimoriadne prostriedky. Úplne by stačil „čistý a úprimný vzťah k hodnotám slovenského národa“. Asi žiadam priveľa...

Ospravedlňujem sa, že som sa nechal uniesť a zaletel som vo fantázii až „ku hviezdam“. Išlo však – a nielen podľa mňa – o hviezdnu chvíľu slovenského divadla a kultúry vôbec! V takýchto chvíľach sa nielen očakáva, ale priam vyžaduje veľkorysosť. Tak prečo nie – až „ad astras“?!

A keď sme pri hviezdach... Jediným dôstojným spôsobom prejavenia úcty a vďaky – navyše pre nás ako národ aj nezaplatiteľnou reklamou! – bolo nielen formálne pozvanie, ale aj účasť pani Edity Grúberovej. Pri všetkej úcte k všetkým, ktorí sa zaslúžili, ona bola - zo skutočne žiarivých a na svetovom opernom nebi stále jasne žiariacich hviezd - jediná, ktorá osobným listom bránila slovenské národné pre národ a jeho kultúru! Malo sa – a bolo to nanajvýš žiaduce – počkať na voľné miesto v jej umeleckom diári a poďakovať sa jej pred očami celého slovenského národa. Jej neúčasť (a opäť nie jej vinou!) bola ďalšou z kardinálnych a nenapraviteľných chýb a prejavov provinčnosti kompetentných, ktorými zvrátilo, prekrútilo a preonačilo pôvodné „slávnostné otvorenie“ – na „žalostné spotvorenie“, dokazuje, že „v provinčnosti sme – svetoví!“ Napokon, veď pozvané neboli ani také výnimočné osobnosti slovenskej kultúry akými sú majster Milan Rúfus, či Ladislav Ťažký a mnohí ďalší. Teraz vstúpme do interiéru...

V čase, keď kvitlo celé Slovensko – do takmer prázdneho a chladne pôsobiaceho SND - priniesli kvety až pri záverečnej „klaňačke“. Tak farebne neradostne ako scéna vyzeralo zvnútra celé divadlo. Bez symbolov, znakov, dekoračných drapérií... Nepotešilo oko, nepotešilo dušu – nebolo milé ani prívetivé. Žeby aj to bol zámer? Ešte aj bielo-sivo-modravý strom na javisku akoby korenil v hrobe a ani náhodou nekvitol pestrými farbami jari. Novej jari slovenského divadla! SND – „nevesta slávnostného dňa“ – pôsobilo ako sarkofág...

Aký bol náš návrh dramaturgie programu?

Už v septembri 2006 sme žiadali, aby sa otváralo Svätoplukom. Keď sme sa – až krátko pred otvorením - dozvedeli prvé náznaky pripravovaného programu, tak sme navrhli nasledovné: 1. časť, Úvod – Pocta národu: *Slovenská štátna hymna – spievaná všetkými; Aká si mi krásna; Staroslovenský Otčenáš*. 2. časť, Pocta slovenskej kultúre: *Výber z diel J. L. Bellu, V. Figuša - Bystrého, A. Moyzesa, J. Cikkera... zo súčasných I. Zelienku či V. Godára... a na záver E. Suchoň – Svätoplukov odkaz*. 3. časť, Pocta osobnostiam svetovej hudby: *Výber z diel tých, ktorí spoluvytvárali našu bohatú a významnú hudobnú tradíciu a sú spätí so Slovenskom a Bratislavou. Ako napr. rodina Bachovcov, W. A. Mozart, L. van Beethoven, F. Liszt, J. N. Hummel, R. Strauss, B. Bartók... a spoza Moravy - B. Smetana, A. Dvořák, L. Janáček...* A na záver slávnostného koncertu: *Najkrajší kút v širom svete - je moja rodná zem...* spievané účinkujúcimi aj prítomnými. Čo z tohto návrhu zostalo – videlo celé Slovensko...

Dodnes nikto (okrem organizátorov) nevie, prečo sa nepredstavil balet SND. A čím sa previnili herci – recitátori, keď – nezastupiteľne a neospravedlniteľne – chýbalo aj umelecké slovo?! Pri otvorení svätyne národnej kultúry nedovolili prehovoriť žiadnemu z veľkňazov slovenského poetického slova! Zato priemerne čítaný podpriemerný text akoby „výchovného koncertu“ – priam „bučal“...

Byť riaditeľom v Národnom je všade na svete poctou, ktorá je vyhradená iba tým najlepším z najlepších – skutočnej národnej elite. V našom prípade – určite nie napr. politickým nominantom SMK. Takýto post má byť ponúknutý zásadne iba tým najschopnejším znalcom domácich hodnôt, najoddanejším osobnostiam s úctou slúžiacim kultúre toho národa, ktorého meno prvá scéna nesie. Národné divadlo – tak ako napríklad televízia či rozhlas – patrí k symbolom štátu a miesta na čele takýchto inštitúcií neprislúchajú „managerom“, ale vrcholným osobnostiam kultúry. Preto! – je to „u nás na Slovensku tak“- a za daného legislatívneho stavu to ani inak byť nemôže...

Každý problém je vždy hlbší, ako sa na prvý pohľad zdá. Aj „slávnostné

zlyhanie“ vedenia SND. Prečo by práve ono malo byť iné, ako sú všeobecné pomery v podobných inštitúciách? Veď rovnakého zlyhávania – teda neplnenia si často ani základných povinností reprezentatívnych symbolov národa a štátu – sa denne dopúšťa aj vedenie STV a SRo. Čím? Pozrite si len ich „logá“, či je na nich aspoň náznak farieb pripomínajúcich štát, ktorý reprezentujú... Čo s tým?

Či sa už hlásia, či nie, národy Európy – teda aj my, Slováci – patríme ku kresťanskej civilizácii. Pripomeňme si teda, čo urobil jej zakladateľ a symbol, keď videl znesväcovanie „chrámu svojho Otca“? Ako konal On – vzor a príklad – tolerancie a lásky? V tomto skutočne výnimočnom prípade „znesväcovania posvätného“ konal rázne a nekompromisne. Vyhnal kupčíkov z chrámu svojho Otca - bičom!

Pán minister je je poverený ochranca zodpovedný za stav slovenskej kultúry. A jej súčasný stav dokazuje, že - použiť ten zmienený „bič“ ako trestajúci symbol spravodlivého hnevu – je nevyhnutné! Veď – čo je našim „chrámom najsvätejším“, svätyňou našich otcov a matiek,

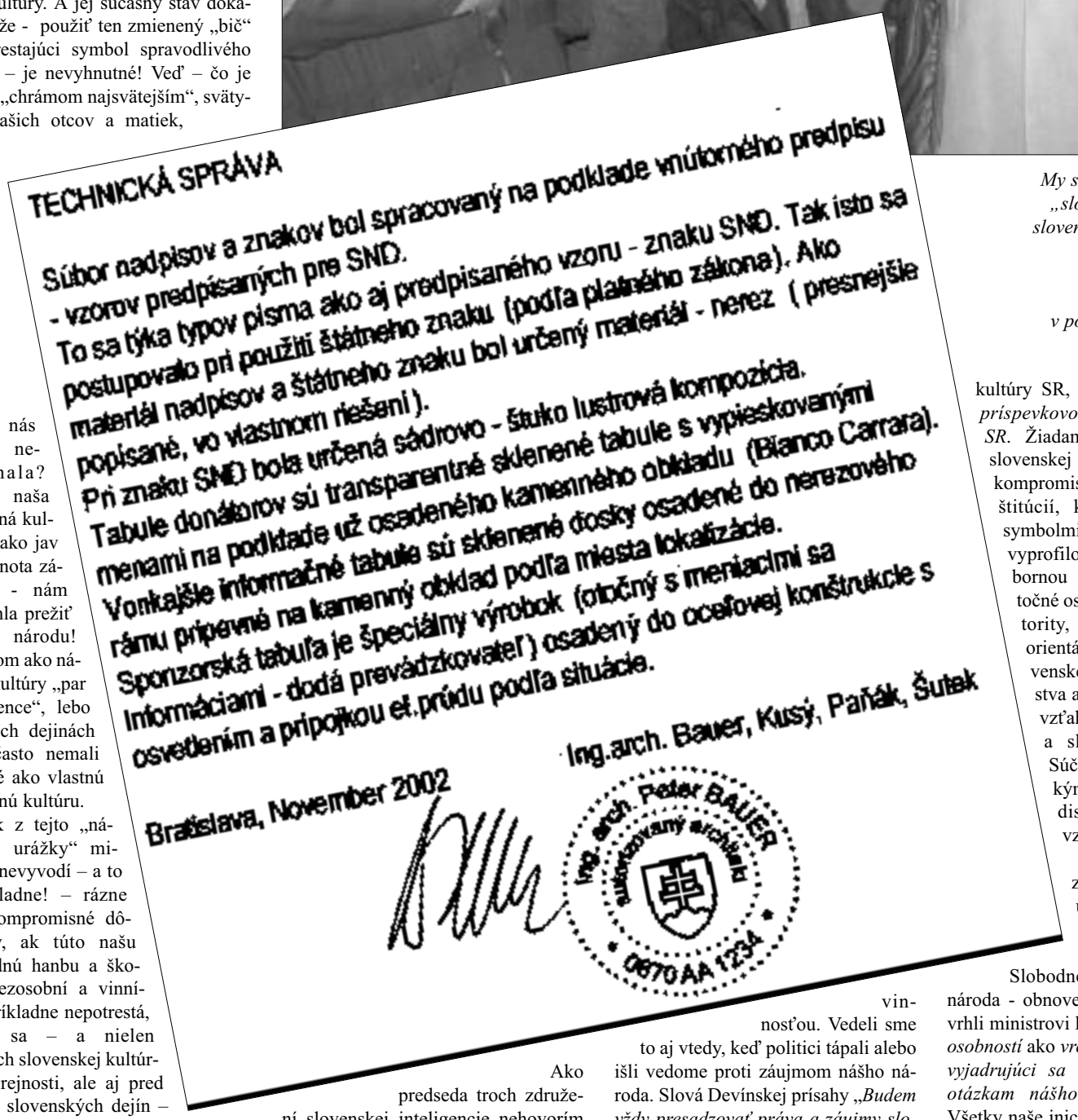

TECHNICKÁ SPRÁVA

Súbor nadpisov a znakov bol spracovaný na podklade vnútorného predpisu - vzorov predpísaných pre SND.
To sa týka typov písma ako aj predpísaného vzoru - znaku SND. Tak isto sa postupovalo pri použití štátneho znaku (podľa platného zákona). Ako materiál nadpisov a štátneho znaku bol určený materiál - nerez (presnejšie popísané, vo vlastnom riešení).
Pri znaku SND bola určená sádrovo - štuko lustrová kompozícia.
Tabule donátorov sú transparentné sklenené tabule s vypieskovanými menami na podklade už osadeného kamenného obkladu (Bianco Carrara).
Vonkajšie informačné tabule sú sklenené dosky osadené do nerezového rámu pripevnené na kamenný obklad podľa miesta lokalizácie.
Sponzorská tabuľa je špeciálny výrobok (otočný s meniacimi sa informáciami - dodá prevádzkovateľ) osadený do oceľovej konštrukcie s osvetlením a prípojkou el.prúdu podľa situácie.

Bratislava, November 2002

Ing.arch. Bauer, Kusý, Paňák, Šutek

Ing. arch. Peter BAUER autorizovaný architekt 0670 AA 1234

My sme otvorili nové SND „slovensky aj národne“ - slovenskou štátnou hymnou a fujarou... (Viliam Hornáček a Teodor Križka, v pozadí: Jozef Dubníček a Jozef Šimonovič)

ktorá nás nikdy nesklamala? Práve naša pôvodná kultúra - ako jav aj hodnota zároveň - nám pomohla prežiť ako národu! A pritom ako národu kultúry „par excellence“, lebo v našich dejinách sme často nemali nič iné ako vlastnú pôvodnú kultúru.

Ak z tejto „národnej urážky“ minister nevyvodí – a to neodkladne! – rázne a nekompromisné dôsledky, ak túto našu „národnú hanbu a škodu“ nezosobní a vinníkov príkladne nepotrestá, stane sa – a nielen v očiach slovenskej kultúrnej verejnosti, ale aj pred tvárou slovenských dejín – spoluvinníkom.

Vieme si predstaviť, čo by sa po takomto „slávnostnom“ otvorení svätyne národnej kultúry stalo v Nemecku či Francúzsku, v Maďarsku či Česku? Žeby sa nestalo nič? Vlastne áno, nestalo by sa nič! A nestalo by sa nič preto, lebo tam – ako aj všade v kultúrnom svete – by sa takáto arogantná nehoráznosť voči vlastnej kultúre vôbec nemohla stať! Je úplne vylúčené, aby tam ktokoľvek a z akýchkoľvek dôvodov, mohol nezvládnuť svoje poverenie, či zneužiť svoje postavenie a právomoci - a pri takejto historickej príležitosti ponížiť a uraziť na vlastnej pôde – vlastnú kultúru!

Ako predseda troch združení slovenskej inteligencie nehovorím iba za seba, keď poviem – dosť bolo neschopnosti, dosť bolo hanby, dosť bolo urážok...!

My, ktorí sme stáli na čele slovenského národa v zápase o dôstojné postavenie našej materinskej reči – slovenčiny – ako štátneho jazyka na území odvekej vlasti Slovákov; my, ktorí sme iniciovali a až do víťazného konca aj doviedli zápas o zvrchovanosť a štátnu samostatnosť Slovákov ako podmienku obnovenia našej národnej slobody; my, ktorí sme viackrát – naposledy pri záchrane nového SND – zjednotili národné sily... my sme vždy vedeli a vieme aj teraz, čo je našou povinnosťou. Vedeli sme to aj vtedy, keď politici tápali alebo išli vedome proti záujmom nášho národa. Slová Devínskej prísahy „*Budem vždy presadzovať práva a záujmy slovenského národa, ctiť, chrániť a rozvíjať hodnoty slovenského národného dedičstva...*“ zaväzujú. Zaväzujú všetkých, ktorí majú česť a svedomie. A samozrejme najmä tých, ktorí sú za to našim štátom platení. A pretože ich, ako aj štát a jeho reprezentáciu platíme – my, občania – a zaplatili sme aj „oslavu“ otvorenia SND, je prirodzenou, a v zmysle práva verejnosti na informácie, aj zákonnou povinnosťou organizátorov – zverejniť mená účastníkov otvorenia SND na internete.

My nežiadame „hlavy vinníkov“ – nestojíme o ne! O služby takýchto „hláv“ nemalo stáť ani Ministerstvo kultúry SR, lebo *SND je štátnou príspevkovou organizáciou MK SR*. Žiadame však – a v záujme slovenskej kultúry žiadame nekompromisne! – aby na čele inštitúcií, ktoré sú národnými symbolmi, stáli výhradne zrelé, vyprofilované, životom a odbornou praxou overené skutočné osobnosti a morálne autority, majúce neomylnú orientáciu v hodnotách slovenského kultúrneho dedičstva a prirodzene pozitívny vzťah k slovenskej kultúre a slovenskému národu. Súčasné vedenie SND takýmito osobnosťami nedisponuje a takýto vzťah určite nemá!

Aby bolo možné zvládnuť na príslušnej úrovni náročné úlohy štátnej reprezentácie – ako predstavitelia Slobodnej rady slovenského národa - obnovenej SNR – sme navrhli ministrovi kultúry vytvoriť *Radu osobností* ako *vrcholný poradný orgán vyjadrujúci sa k všetkým závažným otázkam nášho kultúrneho života*. Všetky naše iniciatívy vždy smerovali k zvýšeniu úrovne našej spoločnosti a aj teraz je našim cieľom dostať rozhodovanie a aj vládnutie na takú úroveň, aby sme boli ako národ úspešní v každej oblasti našich záujmov. My sa už nespoliehame na to, že „sa niečo zmení“, my žiadame – zásadné zmeny k lepšiemu! Nie pre seba – pre celú našu spoločnosť.

Predovšetkým žiadame od ministra kultúry, aby - ako reprezentant výkonnej moci – konal! A konal aj vo svojom záujme tak, že zabezpečí v národnej svätyni slovenskej kultúry plnenie vlastných slov: „*...pretože ak divadelná scéna nesie prívlastok národná, musí to mať prirodzene odraz aj v jej repertoári...*“ (LT č. 15-16/2007). Aby sa - vzhľadom na toto jeho vyjadrenie pod nadpisom „*Literárny týždenník má jasnú hodnotovú orientáciu*“ – nemuselo konštatovať, že „na rozdiel od ministra kultúry SR“. A nech koná voči vedeniu SND neodkladne, lebo – už včera bolo neskoro!

A ešte prosba a výzva zároveň:

Dosiaľ nikto, žiaľ, ani tvorcovia kultúry, nezachytili do umeleckej podoby naše - celkom iné ako doteraz, od základu nové a pre nás dlho neobvyklé- postavenie. Už vyše 15 rokov – takmer jednu generáciu - sme slobodný národ a máme vlastný štát. Ako subjekt medzinárodného práva sme rovnoprávnym partnerom všetkým národom sveta. To, či budeme aj partnerom rovnocenným – to už závisí iba od nášho postoja k zodpovednosti, ktorá je prvým prikázaním slobody. A stať sa rovnocenným sa dá napr. aj tým, že sa v tejto našej novej slobodnej podobe dokážeme predstaviť významným umeleckým dielom. A umeleckým dielom takej nespornej kvality, akými sú napr. Krútňava či Svätopluk od majstra Eugena Suchoňa. Túto výzvu by malo počuť a podporiť aj ministerstvo kultúry vypísaním súťaží a rovnako múdro ako štedro tvorcov motivovať. Je najvyšší čas! Naše predstavenie sa v novej podobe očakáva od nás celý kultúrny svet.

P.S. Aspoň na záver by sme mali zajasať výkrikom – Predsa sa otváralo slovenskou klasikou! A taký by mohol byť aj jeden z množstva ponúkaných priliehavých názvov pre túto „hanbu desaťročia“. Komu škoda – tomu aj hanba! – hovorí náš ľud a vie prečo. Aby sme však kompetentným „zodpovedným“ nekrivdili, treba uznať, že na inkriminovanom otvorení bolo predsa len niečo pôvodné slovenské. Hrala sa klasika - veď vedenie SND zahralo pred očami celého národa dokonalé Kocúrkovo! S pravým a nefalšovaným „tesnošilovským“ obdivom k všetkému cudziemu – len aby sme nemuseli byť sami sebou! Aj s podtitulom „Len aby sme v hanbe nezostali“. A pred kým? No predsa pred cudzinou! A že si nás nevážia aj napriek tomu? Nenapadlo nám ešte, že – práve preto? Veď, kto by si aj vážil takých, ktorí si nevážia sami seba?!

A po čom túžim – napriek všetkému! - najviac? Aby mi raz osud doprial to šťastie – môcť napísať! – vedeniu SND ďakovný list. Tak, ako som ho (za uvedenie Staroslovenského Otčenáša mimo programu) napísal ministrovi kultúry, keď dodržal (aj keď nie celý) svoj sľub... A text toho vytúženého listu? Predstavujem si ho nasledovne:

Vážená pani generálna riaditeľka, vážené osobnosti vedenia SND, dovoľte mi, aby som Vám s hlbokou úctou prejavil svoj obdiv k Vášmu majstrovskému zvládnutiu náročnej a čestnej úlohy – predstaviť Slovákov ako starobylý a zároveň moderný kultúrny národ. Dovoľte mi poklониť sa Vášmu - skutočne veľkolepému sprostredkovaniu klenotov pôvodnej slovenskej hudobnej tvorby a divadelného umenia, čím ste zanechali v slovenskej – ale aj v širokej kultúrnej verejnosti – nezabudnuteľne krásny, obohacujúci a povznášajúci celoživotný zážitok. Z celého srdca úprimne Vám za to ďakujem, prajem Vám veľa rokov tvorivého života a sľubujem, že budete vo mne mať navždy verného a oddaného obdivovateľa...

Tak ako – „urodzení páni veľkomožní“?!

KULTÚRA
dvojtýždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41, 841 05 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: *Július Binder* (predseda), *Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík, Peter Kubica*. – Šéfredaktor: *Teodor Križka*. – Grafik: *Alojz Tomášek*. – Cena jedného čísla je 29,- Sk. Polročné predplatné 290,- Sk, celoročné predplatné 580,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrosso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo 1810/97. – Nevyžiadané rukopisy nevraciame. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk www.kultura-fb.sk
ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

VÍT PACALAJ

Znak

Znamenie požehnania, či zatratenia?

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Belzebub

Bolo to staré kanaánske božstvo, uctievané vo filištínskom meste Ekrón za čias proroka Eliáša (2Král 1, 2; 1, 16). Pomenovanie „belzebub“ znamená „kráľ múch“. Farizeji neskôr definovali toto božstvo ako „knieža zlých duchov“ a na znamenie pohŕdania zmenili koncovku zo „-zebub“ na „-zebul“, čo znamená „knieža výkalov“. Nie náhodou Ježiš začal svoje verejné účinkovanie v krajine Zabulón (Mt 4, 13), ktorá predstavovala nielen geografickú, ale aj duchovnú periféria vyvoleného ľudu. A naviac: z Ježišových zázrakov, opísaných v evanjeliách, najpočetnejšie sú tie, ktoré súvisia s vyhnaním zlého ducha z človeka. Aj tým nám dal najavo, že táto činnosť nie je len akási popri, ale je to podstatný efekt jeho pôsobenia aj činnosti Cirkvi, ktorú založil. Vyháňanie zlého ducha z človeka sa dnes nazýva exorcizmus.

Exorcizmus

Je opradený mnohými predpismi, zákazmi, návodmi a modlitbami. Vyháňanie diabla podľa vzoru Ježiša bolo bežnou praxou Cirkvi. Avšak v miere, v akej vyprchávala z kresťanov viera a Božia moc, množili a komplikovali sa exorcistické zvyklosti najmä pred krstením dospelých, takže bolo treba na tieto úkony koncipovať zvláštne svätenie. Giovanni Battista Proja, rímsky exorcista, v knihe Ľudia, démoni a exorcizmy hovorí: „...tak laici stratili právomoc vyháňať zlých duchov“. Sám však na str. 128 svojej knihy konštatuje, že dnešné exorcizmy nefungujú tak ako v prvotnej Cirkvi. Inú skúsenosť prezentuje laicizovaný dominikánsky kňaz Francois MacNutt. Prikláňam sa k prirovnaniu, že po rozložení vody na vodík a kyslík už to nie je voda. Podobne aj rozloženie jednoduchej viery v Ježiša na určité množstvo teologických (a cirkevnoprávnych) poučiek môže znamenať zahmlenie Ježiša.

Zlí duchovia pôsobia v skrytosti. Keby sa dali poznať vo svojej ošklivosti, ľudia sami by od nich bočili. Oni sa však maskujú rôznym spôsobom a medzi sebou sa dohovárajú inotajne aj prostredníctvom znakov. Exorcizmus je teda v prvom rade o objavení prítomnosti zlého ducha v človeku, potom o jeho autoritatívnom vyhnaní v mene Ježiš a poslaní k Božej spravodlivosti. Hoci oslobodenie z moci démona je jednoznačne skutok lásky k blížnemu, nesmie sa to robiť svojvoľne, ale len v službe Boha, ktorý svoju vôľu prejavuje aj cirkevnými predpismi. Sú však dnes také zložité, že démonické zamorenie ľudstva takmer nerušene pokračuje. Keď horí, každý je povinný hasiť. Autorita nad démonom sa môže a má uplatňovať v rámci prirodzenej autority: teda jednotlivec sa autoexorcizuje v osobnom pokušení, matka u detí, otec v rodine, kňaz vo farnosti. Plnú moc má biskup, ktorý ustanovuje konkrétnych ľudí do úradu exorcistov pre všeobecnú službu. Démoni však reagujú odchodom iba na aktuálnu pečať svätého Ducha, teda osobnú svätosť človeka, slúžiaceho exorcizmom, inak sa dokážu škaredo pomstiť (Sk 19, 15). V r. 2002 v Olomouci som bol v preplnenej športovej hale svedkom všetkých evanjeliových príznakov vyháňania démonov okrem dvetisíc svíň. Stretnutie zorganizovala Apoštolská cirkev. Slovom a modlitbou slúžil C. Annacondia z Argentíny, otec deviatich detí, rímsky katolík. Na prítomných katolíkoch bolo len v malej miere poznať symptómy démonického zápasu. Mohlo to mať dve príčiny: buď nebolo možné vyhnať, alebo nebolo čo vyhnať. Príčinou môže byť na jednej strane naša pýcha, pocit nadradenosti nad protestantov, na druhej strane skutočná sila sviatostí.

Ako už bolo povedané, démoni spolu s klamanými ľuďmi rozvíjajú v rôznych dobách a na rôznych miestach svoje „diela“, ktorých návesti a predzvesti sú znaky. Odchod démona z človeka sa vyznačuje ošklivými príznakmi. Je to ako operácia brušnej dutiny, ktorá nie je ani trocha príjemná, avšak následné zdravie stojí za to. Podobne sa úspešný exorcizmus vyznačuje zvieracími spôsobmi (ryčanie, škriekanie, penenie, plazenie, mykanie, trieskanie). Paduch akoby chcel aspoň naposledy uplatniť všetko, čo držal v rezerve: svoju pravú tvár. Keď však dobíja nové územia alebo si je istý svojím hosťujúcim prostredím, vyznačuje sa veľmi kultivovaným, inotajným znakoslovím: lživé (volebné a náborové) prísľuby, ponuky, zvodné úsmevy, podlízavé slová a tomu primerané intermediálne vyjadrenia (viaczmyselná, akože vtipná reklama atď.). Diabol sa prezlieka za anjela svetla. Všetky ľudské hriechy sú pre diabla dobrou živnou pôdou, no najviac obľubuje pýchu, lož, nenávisť, závisť, nemravnosť a hriechy proti prvým trom Božím príkazom.

Súvislosť medzi dejinnými epochami a znakmi

si môžeme overiť v dlhodobej i krátkodobej retrospektíve. Paradoxnosť stredoveku je v tom, že jednotná kresťanská Európa bola dosiahnutá za cenu násilného pokresťančovania a inkvizície. To sa odzrkadľuje v gotickej architektúre, kde majestátne, do neba čnejúce veže a vežičky, posiate fiálami, sú na spodných rímsach zakončené chrličmi v tvare dračích hláv. Kamenárske majstrovstvo vznikajúcej kasty slobodných murárov je nepopierateľné. Problém je však v inotajnom význame, danom hmotovou kompozíciou. Napľuť niekomu na hlavu je pravdepodobne vo všetkých kultúrach prejavom pohŕdania: draci - démoni pľujú z výšky na okoloidúcich veriacich. Pri súdobej voľbe tvaru by sa esteticky i funkčne do gotickej skladby hodili rovnako na toto miesto aj mušle, listy, kalíšky kvetov alebo - ak to mal byť figurálny prvok - dlane. V takom prípade by tvaroslovný obsah evokoval na krst. No byť opľutý dračou tlamou nepripomína nič sväté.

Ako príklad krátkodobej retrospektívy vezmime si sochy v bratislavskom, z urbanistického hľadiska kľúčovom komunikačnom uzle - na Račianskom mýte. V časoch komunistickej totality tam stál Kulichov bronzový milicionár. Jeho typická hrdá, až arogantná, vzpriamená póza s puškou pripomínala okoloidúcim neúprosnosť a všadeprítomnosť Štátnej tajnej bezpečnosti, ktorá sídlila obďaleč (na Račianskej ulici, vtedajšej Februárke). Dnes je tam podobne veľká socha bez podstavca. Predstavuje ženu v podrepe, uväznenú v mokrých šatách, bez rúk a mozgovej časti lebky. V okolí jedného kilometra od nej ako huby po daždi vyrástli sex šopy, intím salóny, bola obnovená slobodomurárska YMCA a v nej vznikol klub Babylon. Táto socha hovorí veľmi výrečne o novom spôsobe manipulácie ľudí. Nezáleží na tom, kto ju vytvoril. Autor sa môže cítiť ospravedlnený pre tragickú nevedomosť. Socha na Račianskom mýte predstavuje človeka, ktorý chcel byť pekný, no zúfalo zápasí so zápchou v dôsledku bezhlavého prijímania neprirodzenej, okultnej a perverznej duševnej potravy - psychickej drogy.

Podobné masky bez lebečnej časti, špirálovito sa vynárajúce z podsvetia, nesú alegorickú postavu euro.

Prečo som nazval medzinárodnú asociáciu kresťanskej mládeže (YMCA) slobodomurárskou? Lebo má v logu rovnoramenný trojuholník hrotom dolu, čiže satanský znak, ktorý dnes s obľubou používa aj New Age. Jedným z duchovných vodcov tohto združenia je Dale Carnedgie - okultista, ktorého literatúra (na tému: Ako byť úspešný, Ako si získať priateľov) sa dnes vo veľkom predáva. Kým nič netušiaci kresťania žijú v chlácholivých spomienkach na hrdinstvá z čias komunizmu, v súčasnosti sa deje nebadané, ale vehementné spohanšťovanie.

Znaky s väzbou na okultný duchovný svet človek nedokáže „presvätiť“ - dať im opačný obsah tak, ako by sa to mohlo stať napr. s dopravným značením alebo značením merných jednotiek, ak by sa ľudia dohodli inak. Práca s duchovným obsahom je analogická práci s hmotou. Človek môže a má tvoriť, ale nedokáže stvoriť. Hmotné substancie na vyjadrenie myšlienok dal Boh. Môžem meniť hmotu, zvoliť si mramor, farbu, zvuk, priestor pódia alebo filmový čas ako médium pre svoje tvorivé zámery. No nemôžem stvoriť inú, umelú hmotu. Ak pretvárame na úrovni chemickej podstaty, tvoríme umelú látku z hmoty, danej Bohom.

Ako je hmota nositeľom formy, tak je duchovný symbol nositeľom duchovnej orientácie. Táto skutočnosť sa využíva vo verejnej správe. Príslušníci železničnej polície napríklad majú na svojich stanoviskách plagátik s najpoužívanejšími symbolmi anarchistických, neonacistických a iných deštrukčných organizácií, aby vedeli pružne identifikovať členov cestujúcej verejnosti. Podobne pracujú so znakmi aj exorcisti.

Kresťania v dejinách zaznamenávajú snahu zmeniť, „presvätiť“ pohanskú symboliku. To je omyl, pod ktorým drieme nevysporiadané staré pohanstvo, zárodok duchovného bacila. Z plnosti srdca hovoria ústa. Prenesené do oblasti tvorby: umelec, ak je úprimný, nemôže vyjadriť nič iné, než s čím sa stotožní vo svojom srdci. Keďže naše kresťanské srdce v období najväčšieho rozmachu Cirkvi (po Edikte milánskom) nebolo dosť čisté od pohanstva, „pokresťančovali“ sme pohanské symboly namiesto toho, aby sme sa ich nekompromisne vzdali. Inšpirátor - paduch si však svoju značku pozná.

Nové pohanstvo sa tejto príležitosti zručne zmocňuje. Každý rok vidíme, ako komerčné Vianoce začínajú dávno pred adventom.

Knižný trh je dnes zaplavený literatúrou New Age.

Knižky ako Slepačia polievka pre dušu, zbožne sa tváriace romány konvertovaného hipisáka Pabla Coelho, alebo kolekcia Muži sú z Marsu a ženy z Venuše ste mohli kúpiť aj v kresťanských kníhkupectvách. John Gray siahol po planétach nie z recesie, ale pretože jeho prírodná životná filozofia a psychológia vzťahu súvisí s astrológiou. Vo štvrtom dieli s názvom Mars a Venuša začínajú znovu sa priznáva, že bol sviatostne ženatý, no vzťah nefungoval uspokojivo napriek sviatosti. Teraz, keď je rozvedený a žije v cudzoložstve podľa vedecky sa tváriacej psychológie, je všetko OK. Ak niekto čerpal z tejto knihy a neurobil za ňou aj fyzickú bodku úprimným pokáním, zaručene bude nasledovať jej autora. Postará sa o to démon, ktorý toto „dielo“ inšpiroval. Ako dôkaz by som mohol uviesť konkrétne prípady. Takýchto New Age produkcií je v súčasnosti veľmi veľa, nedajú sa všetky vymenovať. Dnes v autobuse som si napr. všimol titul „Sedem duchovných podmienok úspešného života“. Niekto z „duchovnej“ obnovy kresťanskej mládeže si práve zabudol na chate „7 návykov šťastnej rodiny“ od Stephena R. Coveya. Postačí si všimnúť logo na obálke knihy, aby sme jej new age obsah spoľahlivo identifikovali.

Riešenie tohto súdobého problému nie je v kvantite informácií a vytváraní ich databáz, ale v pravosti duchovného života: v prijatí daru rozlišovania a v kompaktnosti Cirkevného spoločenstva, ktoré ako Ježišovo Telo disponuje všetkými služobnosťami Ducha, vrátane prorockej.

Skôr, než zmaríme čas čítaním pochybnej knihy, prečítajme si znakoslovie na jej obálke. Študentka VŠ mi podala na posúdenie knihu s názvom Liečivá sila lásky - názov vonkoncom kresťanský, dokonca charizmatický. Na obálke nad pokojnou morskou hladinou s bronejúcimi zorami sa vznášala holubica, z ktorej padá zväzok lúčov. Lúče so zorami vytvárali kríž. Dalo by sa povedať, že obrázok je kresťanský, barokovoromantický. No prizrime sa mu bližšie: Holubica nie je biela, ale sivá, takže zore za ňou sú svetlejšie. Svätý Duch je však Boh, má vlastné svetlo, nič nie je svetlejšie ako On. Lúče mu na obálke nepadali z hlavy, ale zo zadku a spolu so zorami vytvárali šikmý kríž. (Šikmý kríž je vždy znakom pohŕdania kresťanstvom.) Letmé otvorenie a našli sme dôkazy New Age aj v texte.

Jedným z rozlišovacích znakov je, či dielo vyvyšuje Ježiša ako jediného záchrancu človeka, ako jediný zdroj večného šťastia. Napríklad Exupéryho Malý princ chce riešiť problém šťastia, ale Ježiša vôbec nespomína. Keď spomeniem Exupéryho ako jedného z duchovných otcov New Age, mnohí dobromyseľní kresťania sa pohoršujú a zastávajú tohto obľúbeného autora. Ešte aktuálnejšia dilema je s Tolkienom a jeho hitom s názvom Pán Prsteňov. Ježiš povedal, že svet nás bude nenávidieť pre Jeho meno (Mt 10, 22; 24, 9; Mk 13,13; Lk 24, 9; 21, 12; Jn 15, 21). Ak nejakého kresťanského autora svet takto vynesie na výslnie, ten samotný fakt vzbudzuje podozrenie, že onen kresťanský autor práve sadol na okultnú vlnu. Dnes ďakujem Bohu, že sa môžem odvolať na štúdiu o New Age s názvom

Ježiš Kristus - prameň živej vody

Kresťanskú úvahu o New Age, ktorú vydali tri vatikánske kongregácie a u nás v r. 2005 SSV Trnava, je prístupná na internete. V nej na strane 104 prekvapivo odhaľujú monistické - protikresťanské zmýšľanie kresťanskými psychológmi obľúbeného C. G. Junga. V knihe Anjeli z hviezdnych lodí, ktorá sa mi dostala začiatkom deväťdesiatych rokov vo forme samizdatu, autor uvádza kuriózne množstvo presných biblických eschatologických citátov, ale Ježiša ako jedinú cestu, pravdu a život zamlčuje. Fabula tejto knihy pripomína štýl science fiction, ktorý je vonkoncom nekresťanský. Na hlavnej stanici v Bratislave oslovuje unavených cestujúcich transparent s odkazom na internet a textom: „Milujeme vás a pomáhame vám. Vesmírní lidé“.

Tu vnímam námietku: 'Azda „ježiškárenie“ v tvorbe je zárukou pravosti? Či Boh netvoril všetko a vo všetkom môže byť oslavovaný aj bez toho, aby sa vyslovene spomenul?' Isteže, Boh stvoril všetko, aj ten osudný strom v raji, aby vyskúšal poslušnosť a vernosť človeka. Práve na ňom sa zahniezdil diabol, nad ktorým môžeme zvíťaziť jedine menom Ježiš. Dodnes sa ovocie tohto stromu rozhojnilo. Kúkoľ a pšenica sa postupom dejín stále výraznejšie diferencujú. Ľudia však bez daru rozlišovania to nevidia alebo tragicky podceňujú.

Tragédia mnohých dnešných kresťanských hlásateľov je v tom, že nejdú od Ježiša do sveta, ale snažia sa ísť od sveta k Ježišovi. Tak si so zdesením na mariánsky sviatok môžete vypočuť kázeň, kde sa krása prečistej Bohorodičky snaží odvodiť od televíznej miss-show.

Veľmi si vážim bývalého provinciálneho predstaveného istej rehoľnej spoločnosti, dnes producenta mládežníckeho časopisu, ktorý chce byť kresťanský. No vo svojom úvodníku časopisu AHA (I. ročník, marec) nevdojak robí nepriamu reklamu vedecko-fantastickej literatúre a módnym trendom. Tu znie ďalšia námietka od horlivých Božích služobníkov, ktorí kolaborujú so svetom: 'To by sme museli zavrhnúť aj Julesa Vernea, lebo vo svojej dobe bol vedecko-fantastický, ale dnes sú jeho vízie skutočnosťou.' Jules Verne sa svojím ateizmom netajil, teda neslúžil Bohu. Ako som sa už zmienil, šéf démonov je inteligentný - vie predpokladať, kam smeruje vývoj Božieho stvorenia, pozná Boha, človeka aj svet. Skôr, než by človek prijal nové Božie dary z Božej ruky, ponúkne mu ich pod svojou značkou. Jules Verne napokon vo svojich víziách nebol novátorom. Predchádzal ho celý rad vedcov - vynálezcov, na čele ktorých paradoxne stojí františkán Roger Bacon. V ňom dostala stredoveká Cirkev včas od Boha génia na splnenie Božieho želania: „...podmaňte si Zem.“ Bacon sa prvý pokúšal zostrojiť ďalekohľad, sníval o ponorkách i lietaní. No narazil na myšlienkovú zakuklenosť svojej doby, podobne ako o dve storočia neskôr kňaz Mikuláš Kopernik. Bacona jeho predstavený sv. Bonaventúra pravdepodobne zachránil pred hranicou tak, že ho uväznil v oxfordskom kláštore. Zakázal mu publikovať, ale dovolil mu tvoriť. Až keď sa Baconov niekdajší žiak stal pápežom, zariadil, aby internovaný profesor dožil na slobode. Opica Božia - paduch využíva ľudské hriechy proti rozumu na to, aby opovrhnuté Božie dary opätovne ponúkal pod svojou značkou. Dnes je však produkcia science fiction svojím žánrovým zameraním najmä o príprave na poslednú celosvetovú totalitu pod vedením Antikrista. Podsúva sa v nej idol človeka ako planetárnej či galaktickej bytosti, maximálne využívajúcej svoje sebarealizačné kapacity, samozrejme bez Božej milosti. Slovná zhoda značky časopisu „AHA“ v tomto kontexte nie je náhodná s rovnomenným názvom bratislavského žoviálneho divadla Aha, ktorú inšpiruje ten istý duch, ako divadlo Stoka. Napadla mi ešte jedna analógia: Mnohí autori v predošlej totalite sa presadili len za podmienky, že aspoň v úvodníku zvelebili komunistickú stranu a výdobytky socializmu. Aj komunistické združenie katolíckych kňazov Pacem in teris malo svoju apológiu.

Aby sa nezdal uvedený príklad okultne naštrbenej kresťanskej tlačoviny ojedinelým, uvediem lídra inej rehole, ktorý celú svoju knihu venuje propagácii znaku TAU. Otvoril som ilustráciu tejto knihy (obr. 13) a priamo som sa spýtal exorcistu Solčianskeho: „Otče, podľa vás môže kresťan používať takýto znak?“ - „Nemal by. Egyptský kríž sa používa pri zasväcovaní egyptským božstvám.“ To, že kresťania (alebo kresťanskí sektári - z nálezu sa to nedá zistiť) zoštylizovali egyptský kríž do tvaru písmena T, nedokazuje jeho bezúhonnosť. Naopak, pripisovanie takého veľkého významu znaku, ktorý nie je ani sviatosť, ani svätenina, napovedá na autorovo koketovanie s mágiou. Z jeho portrétu na obálke knihy sa nedá vyčítať ani radosť, ani pokoj.

(Pokračovanie v budúcom čísle)